

16+

Дакрануцца
да мінулай
эпохі
стар. 4

Лілея
ў царстве
кнігі
стар. 5

У пошуку
балансу
і гармоніі
стар. 13

Спасцігнуць паэта

Фота Кастуся Дробава.

Сярод мясцін, якія захоўваюць памяць пра народнага паэта Янку Купалу, адна з найбольш сакральных — невялікая вёска Вязынка, дзе сям'я Луцэвічаў калісьці арандавала частку маёнтка — менавіта тут на свята Купалле ў 1882 годзе і нарадзіўся будучы творца.

У 1948-м тут пачаў дзейнічаць філіял Літаратурнага музея Янкі Купалы «Вязынка», а ў 1972-м, да 90-годдзя народнага паэта, было прынята рашэнне аб стварэнні ў Вязынцы літаратурна-мемарыяльнага запаведніка. Акрамя сядзібнага дома і гаспадарчых збудаванняў, на тэрыторыі запаведніка знаходзіцца помнік паэту, валуны з высечанымі радкамі яго вершаў, сажалка, крыніца, частка старога саду колішняга фальварка, дубовы гай, высаджаны да 100-годдзя з дня нараджэння паэта, канцэртная эстрада. Аўтары праекта імкнуліся максімальна захаваць натуральны ландшафт Вязынкi, дзеля чаго вывучалі архівы і іншыя звесткі, успаміны мясцовых жыхароў.

Неабавязкова прыязджаць сюды на свята, каб прасякнуцца характам гэтага кутка нашай Радзімы, — Янка Купала чакае тут кожнага ў любы дзень сваёй вечнасці. І колькі б сюды ні прыязджаў, штораз адкрываеш паэта па-новаму, спасцігаеш тое, пра што раней не задумваўся...

«ЛІМ»-акцэнт

Актуальна. Беларускі народ ніякай вайны і ніякага процістаяння не прымае. Пра гэта Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка заявіў падчас сустрэчы з паслом Пакістана ў Беларусі Саджадам Хайдэрам Ханам. «Мы за мірнае ўрэгуляванне гэтага канфлікту (Расіі і Украіны. — Заўв. БелТА). Мы не прымаем ніякай вайны, у нас гэта на генетычным узроўні. Мы прайшлі ў сярэдзіне мінулага стагоддзя цяжкае дзесяцігоддзе, яно нам каштавала трэці населеніцтва», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка. «На гэтым заснавана і цяперашняя наша пазіцыя, якая заключаецца ў тым, што пытанні, якія абмяркоўваюцца так ці інакш на нейкіх міжнародных пляцоўках, не могуць абмяркоўвацца і рашэнні не могуць быць прыняты без уліку інтарэсаў беларускага боку, — падкрэсліў Кіраўнік дзяржавы. — Мы будзем і ў далейшым прытрымлівацца гэтай пазіцыі».

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі павіншаваў народнага артыста Расіі Міхаіла Турэцкага з 60-годдзем. «Унікальны талент, высокае майстэрства і надзвычайная энергетыка далі магчымасць вам дабіцца поспеху і заваяваць сэрцы мільёнаў адданных паклоннікаў», — гаворыцца ў віншаванні. Кіраўнік дзяржавы адзначыў, што Міхаіл Турэцкі, развіваючы ў сваёй творчасці тэму захавання гістарычнай памяці, выходзіць у падрастаючага пакалення пачуццё гонару за бесмяротны подзвіг савецкага народа-пераможцы і павагу да яго вялікай духоўнай спадчыны. «На беларускай зямлі, радзіме вашых продкаў, заўсёды з нецярпеннем чакаюць сустрэчы з любімымі артыстам», — падкрэсліў Аляксандр Лукашэнка.

Фестывалі. Учора ў Магілёве стартаваў фестываль народнай творчасці «Беларусь родная, музычная, народная», прымеркаваны да Года гістарычнай памяці. Ладзіцца фест на базе Магілёўскага абласнога метадычнага цэнтра народнай творчасці і культурна-асветнай работы і прадоўжыцца да лістапада 2023 года. За гэты час адбудуцца творчыя прэзентацыі раённых цэнтралізаваных клубных, бібліятэчных сістэм, дзіцячых школ мастацтваў, устаноў культуры клубнага тыпу, якія будуць прадстаўлены ў форме свят творчасці, тэатралізаваных і тэматычных канцэртаў і выставак. Адкрыў шэраг прэзентацый Бабруйскі раён: прайшоў канцэрт з удзелам найлепшых калектываў мастацкай творчасці, індывідуальных выканаўцаў, майстроў народнай творчасці і інш.

Выстаўкі. Мастацка-дакументальная выстаўка «Партрэт Мастака ў інтэр’еры музея», прысвечаная юбілею Генадзя Чыстага, адкрылася ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча ў Мінску. Экспазіцыя раскрывае шматгранную дзейнасць творцы, непарыўна звязаную з беларускімі музеямі. Як адзначылі ва ўстанове культуры, гэта рэтраспектыва супрацоўніцтва мастака і экспазіцыянераў, своеасаблівая справаздача і фундамент для будучых праектаў. Наведвальнікі змогуць убачыць, да афармлення якіх экспазіцый прыклаў руку Генадзь Чысты. Сярод іх — Гомельскі абласны музей ваеннай славы, Дом-музей Янкі Купалы ў Вязынцы, Дзяржаўны музей гісторыі беларускай літаратуры ў Мінску.

Прэм’еры. Брэст стане месцам прэм’еры ваенна-гістарычнай драмы «1941. Крылы над Берлінам», паведамляе тэлеграм-канал Брэсцкага аблвыканкама. Першы на тэрыторыі краін СНД масавы прагляд расійскай кінастужкі пройдзе 27 красавіка ў мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой». Акцыя прымеркавана да Года гістарычнай памяці і 77-й гадавіны Перамогі ў Вялікай Айчыннай вайне. Ваенна-гістарычны экшн расказвае пра подзвіг 1-га мінна-тарпеднага палка ВПС Балтыйскага флоту пад камандаваннем палкоўніка Сямёна Жаваранкава. У жніўні 1941 года лётчыкі палка нанеслі нечаканы ўдар ворага бомбавым удар па сталіцы фашысцкага рэйха — Берліне. На кінапрэм’еры глядачоў чакае сустрэча са здымачнай групай — прадзюсарам і рэжысёрам Канстанцінам Буславым, выканаўцамі галоўных роляў.

Памяць. У Міжнародны дзень вызвалення вязняў фашысцкіх канцлагераў (11 красавіка) у філіяле «Галерэя мастацтваў імя У. С. Садзіна» Слуцкага краязнаўчага музея адкрылася часовая экспазіцыя «Генацыд. Рэквіем памяці», прысвечаная падзеям і зверствам, якія ўчынялі нямецкія акупанты ў гады Вялікай Айчыннай вайны над беларускім народам, і прымеркаваная да Года гістарычнай памяці. На выстаўцы прадстаўлены матэрыялы злачынстваў, здзейсненых на тэрыторыі Слуцкага раёна. Гэта паказанні выдавочкаў тых страшэнных падзей, акты абследавання і схемы пахаванняў, прадстаўленыя пракуратурай Слуцкага раёна, а таксама матэрыялы з фондаў краязнаўчага музея.

У мастацкай галерэі Нацыянальнага Полацкага гісторыка-культурнага музея-запаведніка ладзіцца выстаўка кніжнага знака (экслібрыса) з калекцыі гэтай установы. Для экспазіцыі адабраны 60 экслібрысаў 16 аўтараў, добра вядомых беларусам. Сярод іх — Леанід Анцімонаў, Генадзь Шутаў, Анатоль Зайцаў. Кніжныя знакі, прадстаўленыя ў экспазіцыі, выкананы ў розных тэхніках, маюць аўтарскі стыль. За гэтымі маленькімі работамі стаяць значныя творчыя асобы, таму супрацоўнікі музея прадставілі інфармацыю, якая дазваляе каратка азнаёміцца з жыццём і творчасцю кожнага аўтара.

Агляд афіцыйных падзей ад Раісы МАРЧУК

у Саюзе пісьменнікаў Беларусі

Мацнее сяброўства

У межах Дня яднання народаў Беларусі і Расіі і Тыдня беларускай літаратуры ў Бранскай вобласці «Расія і Беларусь: нас аб’ядноўвае кніга» адбыўся міжнародны тэлемот «На літаратурнай хвалі».

Удзел у ім бралі члены Гомельскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і Бранскай абласной арганізацыі Саюза пісьменнікаў Расіі, кіраўніцтва і спецыялісты дзвюх абласных бібліятэк, студэнты Бранскага кааператыўнага тэхнікума, прадстаўнікі літаратурных аб’яднанняў і ўдзельнікі фестываляў, выхаванцы школы-студыі «Малады літаратар». Да іх далучыўся дырэктар міжнароднага фестывалю паэтычных перакладаў «Берагі дружбы» Леанід Север з Таганрога (Растоўская вобласць).

Старшыня абласнога аддзялення СПБ Уладзімір Гаўрыловіч прадставіў удзельнікам тэлемота новага кіраўніка Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна Таццяну Забіяка, якая выказала ўпэўненасць, што наперадзе ў творцаў дзвюх абласцей, у супрацоўнікаў бібліятэчных галін Беларусі і Расіі няма сумесных праектаў. Ідэямі некаторых з іх падзяліўся з бранскімі калегамі Уладзімір Гаўрыловіч. У прыватнасці, прапанаваў правесці да 1 верасня (восенню на Гомельшчыне пройдуць адразу два літаратурныя фестывалі і будзе святкавацца ў Добрушы Дзень беларускага

пісьменства) міжнародны конкурс перакладаў «Слова класіка», прымеркаваўшы яго да 140-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа і 130-годдзя Марыны Цвятаевай. Таксама плануецца падрыхтаваць новы зборнік твораў паэзіі і прозы гомельскіх і бранскіх пісьменнікаў. Літаратары Саюзнай дзяржавы паўдзельнічаюць у міжнароднай акцыі «Кніга ў падарунак» і ў іншых праектах.

Гэтыя прапановы з задавальненнем былі прыняты бранскімі літаратарамі, пра дзейнасць якіх распавёў старшыня Бранскай абласной арганізацыі Саюза пісьменнікаў Расіі Віктар Рашатнёў. Ён падзякаваў гамельчанам за актыўны ўдзел у штогадовым альманаху «Літаратурны Бранск», дзе апублікаваны шэраг твораў палешукоў. А дырэктар міжнароднага фестывалю паэтычных перакладаў «Берагі дружбы» Леанід Север выказаў удзячнасць гамельчанам і бранцам за актыўны ўдзел у папярэдніх і цяперашніх конкурсах, распавёў пра інавацыі сёлетняга міжнароднага беларуска-расійскага праекта, у якім удзельнічаюць прадстаўнікі ажно 24 краін свету.

Падчас анлайн-сустрэчы пісьменнікі прадставілі новыя кнігі, чыталі вершы. Усе ўдзельнікі віртуальнага мерапрыемства выказалі адно пажаданне: працягнуць сяброўскія зносіны, творчае супрацоўніцтва і абмен досведам.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

Слова аб’ядноўвае

Тэлемот сяброўства паміж Брэсцкім абласным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Беларусі і Ульянаўскім рэгіянальным аддзяленнем Саюза пісьменнікаў Расіі «Слова аб’ядноўвае. Ульянаўск — Брэст» адбыўся дзякуючы даўнім творчым стасункам Брэсцкай гарадской бібліятэкі імя А. С. Пушкіна з ульянаўцамі.

Мадэратар сустрэчы, старшыня Ульянаўскай літаратурнай суполкі Вольга Даранава, пазнаёміла брэсцкіх пісьменнікаў з жыццём арганізацыі, праектамі, часопісамі «Мономах» і «Симбирскъ». Пра сваю літаратурную творчасць расказалі ўльянаўскія паэты і празаікі — Ілья Таранаў, Вольга Шэйпак, Алена Куўшыннікава, Аляксандр Дашко і Мікалай Ларыёнаў.

Набыткамі і дасягненнямі з калегамі па пярэды падзяліліся і брэсцкія літаратары. Былі прадстаўлены мастацкія выданні «Берасцейская скарбніца», «Брэст — Барнаул», «Астрамечаўскі рукапіс». Аляксандр Валковіч узняў тэму Вялікай Айчыннай вайны ў творчасці пісьменнікаў Брэстчыны, зрабіў экскурс па старонках свайго гісторыка-дакументальнага зборніка «Письма войны». Паэт, намесніца старшыні Рэспубліканскага грамадскага аб’яднання «Рускае таварыства» Любоў Кресеўская расказала пра цеснае творчае супрацоўніцтва Беларусі і Расіі, працу з маладымі аўтарамі.

І, безумоўна, гучалі паэтычныя творы, знаходзіліся кропкі для творчых і духоўных стасункаў, замацаваных агульнай гістарычнай памяццю, узніклі і першыя ідэі супрацоўніцтва! Сустрэча стала яшчэ адным яскравым доказам таго, што слова аб’ядноўвае, пераадольваючы тысячы кіламетраў, дорыць чуждым імгненні адкрыццяў і новых сустрэч.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

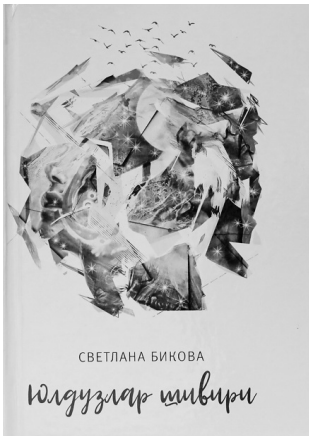
вектар

Народная дыпламатыя

Святлану Быкаву добра ведае айчыны чытач. У Мінску пачыў свет шэраг яе паэтычных зборнікаў і кніг для дзяцей. Займаецца паэтэса і мастацкім перакладам. Асабліва ўважлівая да творчасці мастакоў слова з нацыянальных літаратур Расіі, з літаратур народаў краін Цэнтральнай Азіі.

Нядаўна ў Ташкенце (Узбекістан) выйшаў паэтычны зборнік Святланы Быкавай «Шэпт зорак». Усе вершы нашай зямлячкі пераклала Дзіларом Абдурахмон.

З просьбай пракаментыраваць падзею звярнуліся да кіраўніка аддзела міжнародных сувязей Саюза пісьменнікаў Узбекістана вядомага празаіка і перакладчыка Рысалат

Хайдаравай. І вось што пачулі ў адказ:

— Мы з павагай ставімся да развіцця беларуска-ўзбекскіх сувязей.

стасункі

Пра беларускую літаратуру — у Казахстане

У Алматы прайшоў круглы стол «Дынаміка сучаснага літаратурнага працэсу Казахстана і Беларусі». Арганізатары досыць прадстаўнічыя — Інстытут літаратуры і мастацтва імя М. А. Аўэзава, Нацыянальная бібліятэка Рэспублікі Казахстан, Этнакультурны цэнтр «Беларусь», Саюз пісьменнікаў Казахстана, Навукова-экспертная група Асамблеі народа Казахстана горада Алматы.

На дыскусійнай пляцоўцы адбылася прэзентацыя першага выпуску альманаха «Казахстан-Беларусь», навуковай манаграфіі «Духовныя каштоўнасці як аснова фундаменту культуры народаў», якая выйшла ў Мінску, кнігі С. Ананьевай «Абай і міжкультурны дыялог ХХІ стагоддзя». Удзел у абмеркаванні актуальнай беларуска-казахскіх літаратурных сувязей, у разглядзе сучасных здабыткаў беларускай і казахскай нацыянальных літаратур прынялі галоўны рэдактар часопіса «Проспект» Кайрат Бакбергенаў, літаратуразнаўца Святлана Ананьева, паэтэса, наша зямлячка Любоў Шашкова, казахстанскія літаратуразнаўцы, пісьменнікі.

Размова падчас круглага стала ішла і пра творчасць беларускага паэта і перакладчыка Міколы Мятліцкага, які зрабіў важны ўнёсак у перастварэнне паэзіі легендарнага Абая на беларускую мову, а таксама — пра творчасць Міхася Пазнякова, Генадзя Аўласенкі, Алены Стэльмах, Генадзя Дароніна, іншых беларускіх і казахстанскіх літаратараў.

Мікола БЕРЛЕЖ

Апошнім часам, дзякуючы найперш Міністэрству інфармацыі Рэспублікі Беларусь, Выдавецкаму дому «Звязда», Саюзу пісьменнікаў Беларусі, былі рэалізаваны многія ініцыятывы па супрацоўніцтве пісьменнікаў нашых краін. Узбекскія літаратары гасцявалі ў Беларусі. Двойчы ў Мінск наведваўся і старшыня нашай пісьменніцкай арганізацыі паэт Сіражыддзін Саід. У беларускай літаратурнай перыядыцы, у альманахах «Далёгляд» і «Созвучие» друкаваліся творы ўзбекскіх аўтараў. Спадзяюся на працяг гэтай шматграннай мастацкай працы, якая, несумненна, з’яўляецца сведчаннем спраўнай народнай дыпламатыі, дружбы народаў Узбекістана і Беларусі.

Сяргей ШЫЧКО

да ведама

Кніжныя сустрэчы ад «Звязды»

Восем аўтараў Выдавецкага дома «Звязда» ў красавіку прыйшлі альбо яшчэ прыйдуць на сустрэчы з чытачамі. Ірына Карнаухава, Дзмітрый Юртаеў, Павел Гушынец, Інеса Плескачэўская, Алег Судлянкоў, Міхаіл Дзеравянка, Алена Масла, Кацярына Хадасевіч-Лісавая ладзяць свае прэзентацыі, аўтограф-сесіі.

Калі гаварыць пра кніжна-прэзентацыйную геаграфію, то яна звязана, зразумела, з Мінскам, а таксама

з Жодзінам, Бараўлянамі, Ждановічамі, Брэстам, Гомелем, Гроднам, Барысавам і Карэлічамі. Сустрэчы праходзяць у школах і бібліятэках. Аўтары расказваюць пра тое, як шукалі герояў для сваіх твораў, як працавалі над імі: Дзмітрый Юртаеў — пра кнігу «Ні секунды цішыні», Павел Гушынец — пра выданні «Соніна дзяцінства» і «Тата, раскажы пра мяне гісторыю», Ірына Карнаухава — пра твор «У царстве святога Байкала», Інеса Плескачэўская — пра кнігу «Феномен Валянціна Елізар’ева», прэзентацыя

якой прайшла ў Мінскім дзяржаўным каледжы мастацтваў. Алена Масла знаёміць з «Таямніцай закінутай хаты», Кацярына Хадасевіч-Лісавая — адразу з двюма навінкамі: «Загадка прынцэсы Агнэсы» і «Сакрэты аднаго каралеўства».

Варта заўважыць, што ў Выдавецкім доме «Звязда» запланаваны да выдання новыя кнігі Паўла Гушынца, Кацярыны Хадасевіч-Лісавой, Ірыны Карнаухавай, іншых дзіцячых пісьмennisкаў.

Раман СЭРВАЧ

акцыі

З увагай да бібліятэчных фондаў

Акцыю па зборы выданняў, прысвечаную Году гістарычнай памяці, ініцыяваў сярод ветэранаў органаў унутраных спраў Гомельшчыны краязнаўца, член Саюза пісьмennisкаў Беларусі, старшыня Гомельскай абласной ветэранскай арганізацыі органаў унутраных спраў, падпалкоўнік міліцыі ў адстаўцы Міхаіл Дзедавец.

Літаратар звярнуўся да сваіх калег з просьбай сабраць найлепшыя ўзоры мастацкай думкі, перш за ўсё з класічнай літаратуры, гістарычныя аповеды, успаміны, кнігі пра Вялікую Айчынную вайну савецкіх паэтаў і празаікаў, каб папоўніць імі бібліятэкі ўстаноў адукацыі і сістэмы аховы здароўя. І ветэраны міліцыі адгукнуліся.

Пачатак акцыі стартаваў у Гомельскім кадэцкім вучылішчы. Міхаіл Дзедавец прыехаў сюды разам з ветэранам Міністэрства ўнутраных спраў, палкоўнікам міліцыі ў адстаўцы Паўлам Ваіцяховічам, які перадаў у бібліятэчны фонд вучылішча больш за дзве сотні выдатных кніг з асабістага збору. А яшчэ ў актавай зале ў гэты дзень адбыўся сапраўдны ўрок патрыятызму — яго далі выхаванцам ганаровыя госці.

Уладзімір ГАЎРЫЛОВІЧ

на развітанне

Жыў чалавекам

Не стала Серафіма Андраюка — аднаго з самых аўтарытэтных беларускіх крытыкаў і літаратуразнаўцаў, які 10 сакавіка адзначыў сваё 89-годдзе. Ураджэнец вёскі Градзялі, што на Беласточчыне, ён у 1945 годзе з бацькамі пераехаў у Бербашы Карэліцкага раёна. Пасля заканчэння філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта выкладаў беларускую мову і літаратуру ў адной з сярэдніх школ на Старадарожчыне. У 1962 годзе паступіў у аспірантуру пры Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі. Абараніў кандыдацкую дысертацыю, пятнаццаць гадоў працаваў у гэтай аўтарытэтнай навукова-даследчай установе.

За пярэ ўзяўся падчас настаўнічання. Аб тым, наколькі гэта быў ініцыятыўны педагог, шчыра зацікаўлены тым, каб далучаць вучняў да найлепшых набыткаў літаратуры,

засведчылі яго першыя допісы, змешчаныя ў газеце «Літаратура і мастацтва»: «Каму верыць?» і «У хрэстаматыю — творы хрэстаматыяныя», адпаведна ў 1960 і 1961 гадах. Як крытык дэбютаваў трыма гадамі пазней, аналізуючы найлепшыя набыткі нацыянальнай літаратуры, узнімаючы праблемы яе развіцця і далейшага станаўлення. Не абыходзіў увагай усе празаічныя жанры, але найбольшую зацікаўленасць аддаваў

раману. Дарэчы, і тэма кандыдацкай дысертацыі была прысвечана праблемам яго развіцця.

З’явай у нацыянальнай крытыцы і літаратуразнаўстве сталі кнігі Серафіма Антонавіча «Жыццё. Літаратура. Герой», «Традыцыі і сучаснасць», «Вывяраючы жыццё», «Жыць чалавекам», «Чалавек на зямлі» і іншыя. Адзін з аўтараў «Истории белорусской советской литературы», «Гісторыі беларускай літаратуры XX стагоддзя» ў 4 тамах. Актыўны ўдзел прымаў у выпуску серыі «Беларускі кнігазбор», складаючы асобныя тамы яе і пішучы да іх прадмовы, робячы каментарыі. Сведчанне яго пастаяннай зацікаўленасці літаратурным працэсам — публікацыі ў перыёдыцы, у тым ліку ў часопісе «Полымя», у якім ён з’яўляўся адным з самых актыўных аўтараў. За кнігу «Жыць чалавекам» быў адзначаны Літаратурнай прэміяй імя Івана Мележа. Яго арганізатарскі

талант ярка раскрыўся падчас працы ў выдавецтве «Мастацкая літаратура»: у 1981—1993 гадах — галоўны рэдактар, у 1993—1996 гг. — дырэктар.

У назвах кніг Серафіма Андраюка невыпадкова часта сустракаюцца ў розных варыянтах словы «чалавек», «жыццё». Ён быў перакананы, што «справы, учынкi, нават яго (чалавека — А. М.) пачуццi і перажываннi — яны заўсёды закранаюць іншых людзей, г. зн. што той мікрасвет, у якім існуе чалавек, гэта не толькі свет яго, але і свет іншых, больш за тое, ён невідочна ўваходзіць ў вялікі свет жыцця наогул». Таму так важна быць і жыць чалавекам. Серафім Антонавіч такім быў і так жыў. А ўжо зыходныя з гэтага — і яго таленавітасць, і яго працавітасць. Ды і мужчынская абаяльнасць — таксама. Такім ён і застанецца ў памяці ўсіх, хто ведаў гэтага цудоўнага чалавека і пісьмennisка.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

«ЛіМ»-люстэрка

Трагікамедыя «Гульня ў джын» Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа стала лаўрэатам у намінацыі «Найлепшы спектакль малой формы» на VIII Міжнародным тэатральным фестывалі «Смаленскі каўчэг». Рэжысёр і мастак-пастаноўшчык беларускага спектакля — Андрэй Жыгур. Музычнае афармленне Аляксандра Крыштафовіча. Галоўныя ролі выканалі Анжаліка Баркоўская і Пётр Ламан, уладальнік медаля Францыска Скарыны. Як перадае БелТА, чарговы паказ спектакля «Гульня ў джын» адбудзецца 14 мая.

Прымор’е мае намер развіваць культурныя сувязі з Беларуссю. Пра гэта паведаміў кіраўнік рэгіёна Алег Кажамяка. Ён адзначыў, што летась Беларусь наведваў Прыморскі краёвы драматычны тэатр імя Горкага, прадставіўшы спектаклі ў Гродне, Магілёве, Мінску. Больш за 6 тысяч жыхароў Беларусі паглядзелі гэтыя пастаноўкі. «Будзем пашыраць такую практыку, — адзначыў Алег Кажамяка і дадаў: — У нас цудоўная трупа Прыморскай сцэны Марыінскага тэатра, яна ўваходзіць у тройку найлепшых у Расійскай Федэрацыі. Мы з задавальненнем пакажам балетнае выступленне на сцэнах вашых тэатраў. Папярэдняю дамоўленасць маем». Губернатар падкрэсліў, што ў лістападзе ў рэгіёне ўпершыню адкрыецца выстаўка Ільі Рэпіна, карціны для якой прапанаваў беларускі музей.

Міжнародны шматжанравы фестываль-курс творчасці «Millennium» праходзіць у Брэсце. «Гэты фестываль праводзіцца пад эгідай Года гістарычнай памяці. Патрыятычнае выхаванне дзяцей і падрастаючага пакалення праз мастацтва, творчасць і ўзаемаразуменне — адна з найважнейшых задач», — адзначыла начальнік аддзела культуры гарвыканкама Святлана Сямашка. У форуме прымае ўдзел больш за 3 тысячы канкурсантаў ва ўзросце ад чатырох гадоў з 33 краін. Большасць з іх выступаюць у анлайн-фармаце. Гэта прадстаўнікі Расіі, Грузіі, краін СНД, Балтыі, а таксама Егіпта, Індыі, Італіі, Мальты, Мексікі, Панамы, Польшчы, Паругаліі, Румыніі, Сербіі, ЗША, Фінляндыі, Францыі, Швецыі. Прадстаўнікі з Беларусі выступаюць вочна. Ацэньвае творчасць канкурсантаў міжнароднае журы спецыялістаў з Беларусі, Расіі, Арменіі і Латвіі.

Выстаўка «Ювелірнае мастацтва Кітая» адкрылася ў мастацкай галерэі «Універсітэт культуры». Экспазіцыя прысвечана 30-годдзю ўстанаўлення дыпламатычных адносін паміж Беларуссю і Кітаем. Арганізатары — БДУКМ і суіскальнікі кафедрны культурылогіі ўніверсітэта Джан Дзінь. Усе экспанаты для выстаўкі малады вучоны падрыхтавала сама. «Ювелірныя творы дэманструюць не толькі матэрыялы, колеры і тэхналогіі вытворчасці, якія выкарыстоўваюцца, але таксама і глыбокія сэнсы, увабленныя ў разнастайныя мастацкія формы. І менавіта гэтую шматгранную сімволіку я вывучаю ў сваёй кандыдацкай дысертацыі», — расказала Джан Дзінь. Праект «Ювелірнае мастацтва Кітая» будзе працаваць да 30 красавіка, інфармуе арганізатары.

Абвешчаны фіналісты расійскай літаратурнай прэміі «Нацыянальны бестселер», інфармуе «Forbes». Гэтым разам арганізатары вырашылі да тэрмінова завяршыць сезон, не фарміруючы шорт-ліст і склад Малога журы. Замест гэтага аб’яўлены вынікі галасавання Вялікага — «выніковы рэзультат» кнігі, якія выклікалі найбольшую ўвагу ў членаў журы». У спіс фіналістаў увайшлі наступныя творы: «Фашысты» Кірыла Рабава, «Хроніка Гарбатага» Сафіі Сініцкай, «Тыпу я» Іслама Ханіпаева, «Сапраўдная гісторыя Ганны Карэнінай» Паўла Басінскага, «Бубуш» Юліі Кісінай і «Капібару любяць усе» Сяргея Авілава. Аргкамітэт літаратурнай прэміі вырашыў не прысуджаць узнагароду за найлепшую кнігу.

Камедыяная драма рэжысёра Марыі Шалаевай «Сіндром жыцця», поўнаасцю знятая на мабільны тэлефон, выйдзе ў анлайн-кінатэатры KION 18 красавіка да 85-годдзя актрысы Святланы Немалеавай, якая выканала ў ёй галоўную ролю. «На жаль, гісторыя фільма рэалістычная: мая гераіня доўгія гады жыва ў шчаслівым няведанні, але потым высветлілася, што ў мужа была другая сям’я. Марыі Шалаевай удалося перадаць сапраўдныя пачуцці, боль і пакуты. Глядач павінен убачыць перыпетыі, недагаворкі, разлады ў сям’і і перамір’і, сваркі і жаданне быць побач адно з адным», — падзялілася актрыса. Ролі ў фільме таксама выканалі Марыя Сокава, Аляксандр Лавут, Таццяна Догілева і іншыя артысты.

Урачыстая цырымонія адкрыцця бюста савецкага касманаўта Юрыя Гагарына прайшла ў сталіцы Камбоджы. Як паведамляе «ИТАР-ТАСС», работа скульптара Аляксея Лявонава, перададзеная ў дар гораду Пнампень фондам «Дыялог Культур — Адзіны Свет», устаноўлена на тэрыторыі Тэхналагічнага інстытута Камбоджы, пабудаванага і адкрытага пры падтрымцы Савецкага Саюза ў 1960-х. Бюст Гагарына ў Пнампені стаў ужо 60-м, які фонд «Дыялог культур — Адзіны Свет» перадаў у дар розным краінам свету.

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Сакральнае і побытавае

Музей старажытнабеларускай культуры ў Інстытуце мастацтвазнаўства, этнаграфіі і фальклору НАН Беларусі з'яўляецца адным з самых адметных, мае ў сваіх фондах і за шклом выставачных вітрын унікальныя артэфакты, некаторыя з якіх захаваліся ў нашай краіне ў адзінкавых экзэмплярах.

Цяпер у музеі амаль завершана работа над новым ва-рыянтам экспазіцыі: ад часу стварэння ўстановы ў 1980-я да 2017 года тут не было рамонту, канцэпцыя захоўвалася тая ж. Але музей — злепак жыцця, чалавечых праблем і здабыткаў. З часу атрымання нашай краінай дзяржаўнасці паўстала неабходнасць адлюстравання ў экспазіцыі пэўныя моманты гісторыі. Структура музея на 80 працэнтаў ужо зацверджана. У планах — абсталяваць выставачную прастору з выкарыстаннем апошніх навукова-тэхнічных дасягненняў: шматлікіх банераў, медыя, дадатковай рэальнасці. Наведвальнікі будуць сустракаць рухомыя выявы людзей з мінулых эпох...

Музей старажытнабеларускай культуры комплексны, гэта значыць, утрымлівае і прылады працы, і побытавыя рэчы, і прадметы культу, і мастацкія шэдэўры. Помнікі археалогіі, сакральнае мастацтва, самыя поўныя ў краіне калекцыі беларускіх народных строяў, адметныя ўзоры дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, шкло, кераміка, тэкстыль: побытавы (ручнікі, поспілікі) і мастацкі (случкі паясы), абразы... Каб не спяшаючыся разглядаць усё і ўявіць, як нашы продкі працавалі з той ці іншай прыладай, мусіць, аднаго наведвання будзе мала...

Надмагілле Сапегай.

Пачынаць агляд лепш са знаёмства з археалагічнай калекцыяй. Сярод старажытнасцей асабліва ўражаюць дзве вузкія доўгія лодкі — рыбацкі і, па ўсёй верагоднасці, гандлёва-ваенны човен, у бартах якога зроблены адтуліны для вёслаў трох весляроў. Прыладу паднялі з дна Нёмана каля Навагрудка. На падобныя грузілі мноства тавараў і спляўлялі да Чорнага мора. Каб не цягнуць баркі ўжо супраць цяжэння, іх прадавалі на дошкі ў якасці будаўнічых матэрыялаў. Датуюцца чоўны XII і XVI стагоддзямі.

Кожны з экспанатаў музейных калекцый унікальны. З надзвычай рэдкіх — мемуарыяльная пластыка з магілы Льва Сапегі. Асаблівым гонарам установы з'яўляецца калекцыя, якую складаюць каля ста поўных комплексаў народных строяў — сабрана фактычна тое, што зафіксавана на дадзены момант этнаграфамі і мастацтвазнаўцамі як традыцыйнае. Тысячы прадметаў тэкстылю: поспілікі, ручнікі, дываны. Некаторыя з іх упрыгожваюць экспазіцыю — пасляваенныя маляваныя на лляным палатне алейнай фарбай. Паходзяць у асноўным з Віцебшчыны. У фондах захоўваюцца і вырабленыя на Гомельшчыне, Брэстчыне. Сярод жывапісных дываноў ёсць створаны Язэпам Драздовічам.

Вабяць вока выцінанкі і традыцыйныя беларускія мужчынскія паясы — тканыя, плеченыя, вязаныя, — іх у музеі велізарная калекцыя; вясельныя жаночыя галаўныя

Фрагмент інтэр'ера палацавай залы. Барыс Лазука дэманструе посуд.

ўборы. Ручнікі, якія служылі ў якасці аздобы, дэкору, у абрадавых мэтах.

Шырока прадстаўлены і традыцыйныя прылады працы: восці, каганец, венцер для рыбнай лоўлі, паскавыя прылады для апрацоўкі глебы; ручныя інструменты для апрацоўкі дрэва, бязмены, вагі; сякеры, цыркулі; прадметы вырабы кавальскай культуры — выкананыя па-мастацку дзвярны замок, клямкі. Ёсць і тыя прадметы, значэнне і спосаб выкарыстання якіх складана зразумець гарадскому чалавеку: адметныя спецыяльныя дошчачкі з прымацаванымі ручкамі служылі для пакрыцця страхі саломай, каб яна клалася роўнымі грабнямі. Керамічныя маленькія, як цацачныя, вырабы посуду былі шматфункцыянальнымі: з імі гулялі дзеці, а на кірмашах па іх прыкладах закупнікі рабілі заказы да наступнага прыезду ганчара.

Асабліва рэч — цацкі-свістулькі з гліны, таксама шырока прадстаўлены ў вітрынах. Выявы іх нясуць штосьці добрае, пазітыўнае. А гук, як верылі нашы продкі, абараняе дзіця ад злых сіл.

Дарэчы, многія экспанаты былі сюды прывезены з беларускага музея, створанага ў пачатку XX стагоддзя Іванам і Антонам Луцкевічамі ў Вільні. Першы дырэктар Музея старабеларускай культуры мастацтвазнаўца Вольга Церашчатава дамовілася, каб у Мінск вярнуліся рэчы, сабраныя на беларускіх тэрыторыях. На адпаведных экспанатах наўмысна пакінуты літоўскія біркі.

Несумненная заслуга музейшчыкаў і ў тым, што паспелі заказаць у старых майстроў з розных рэгіёнаў характэрныя для іх мясцовасці керамічныя вырабы.

— Калі асартымент гэтага посуду сфарміраваўся яшчэ ў жалезным веку (глікі, збаны, гладышы, спарышы, міскі), то характар аздобы паўсюль розны: вырабы чорна-глянцавыя, калінавыя, распісныя, з фляндройкай, — распавядаў падчас экскурсіі дырэктар музея Барыс Лазука. — Цяпер, калі дзесяці пажадаюць адрадзіць як промысел выраб ганчарнага посуду, мы зможам паказаць, якой была кераміка ў іх рэгіёне.

Выклікаюць цікавасць і самаробныя музычныя інструменты для індывідуальнай і ансамблевай ігры: духавыя, мембранныя, струнныя, самагучныя, а таксама вырабы з саломы.

Наступныя дзве залы ўстановы прадстаўляюць айчынную арыстакратычную культуру XVIII стагоддзя. Разглядаючы вытанчаны посуд

і прадметы інтэр'ера, якія спалучаюць практычнасць ва ўжытку і мастацкасць выканання, здзіўляешся: чаму ў свядомасці большасці замацаваўся стэрэатып, быццам беларусы — сялянская нацыя. Скульптуры вытворчасці мейсенскай мануфактуры, талерка з Італіі, кубак ручной работы з нямецкага шкла, бутэлечкі і графіны, духмяніца — гэта тое, што мелі ў сваіх кватэрах заможныя гараджане. Дзверцы печы з класіцыстычнымі матывамі, камін з кафлі, вырабленай рукамі, мудрагелістыя люстэркі складанай работы і падсвечнікі, гадзіннікі з карцінкамі, якія рухаліся, жырандолі з мноствам упрыгожванняў, грамафоны з пласцінкамі, вытанчаныя мэбля — звычайныя для таго часу прадметы інтэр'ера. Многія з падобных рэчаў вырабляліся і на айчынных мануфактурах.

Шырока прадстаўлена ў музеі і духоўнае жыццё нашых продкаў. Па абразях і прадметах культу можна прасачыць гісторыю Айчыны з усімі яе адметнасцямі.

Адзін з першых узораў беларускага іканапісу і з найкаштоўнейшых экспанатаў — абраз Маці Божай Адзігітры Іерусалімскай, датаваны XVI стагоддзем. Са старажытных абразоў XVI стагоддзя — «Пакланенне вешчуну». Па гэтых прадметах мастацтва можна ўбачыць нараджэнне мастацкага стылю з узорыстым фонам. Рэстаўратары зрабілі на абразях зандажы, расчысцілі некаторыя фрагменты, бо для навуковага музея (хаця і разлічанага на звычайнага наведніка) мае асаблівае значэнне паказаць паслядоўнасць таго, як ствараліся падобныя шэдэўры: з так званых насечак нараджаўся ўзорны фон, што складае важную рысу знешняга аблічча і змест абразоў беларускай школы.

Барочны абраз, што датуецца стагоддзем пазней — святая Параскева, — належаць да ліку жыццёвых. Вывучаючы яго змест, разумееш: быў большы і, хутчэй за ўсё, не ўлазіў у іканастас, таму часткова абрэзаны. Фон, як узорысты дыван, пакрывае ўсю ікону. Адзін з абразоў, які знаходзіцца ў пацярпелым стане, — «Каранаванне Багародзіцы». У некаторых падобных выпадках рэстаўратары пакідаюць пашкоджаныя месцы, бо любое ўмяшальніцтва ў гістарычны артэфакт цягне за сабой стварэнне нечага новага. Для навукоўцаў жа, дый проста аматараў вывучэння даўніны, важна мець гістарычны помнік ва ўсёй яго складанасці.

— Абразы — як людзі: нараджаюцца, жывуць, фарміруюцца, спасцігаюць пэўныя непрыемнасці свету, у тым ліку стаўленне да сябе і... часта гінуць ці захоўваюцца ў кепскім стане. А потым мы іх ратуем, — дзяліўся Барыс Лазука. — На іконах застаюцца адбіткі ўсяго часу...

Так, калі мянялася канфесійная сітуацыя і прыярытэты, скасоўвалі ўніяцтва, маёмасць уніяцкіх цэркваў аддавалі каталікам альбо праваслаўным. З некаторымі выявамі, асабліва скульптурамі ўкрыжавання, узніклі пэўныя складанасці. Істотная розніца: у каталікоў гэтая Хрыстова пакута адлюстравана з трыма цвікамі, а ў праваслаўных — з чатырма.

— Бывала, даходзіла да анекдатычных сітуацый, калі новым гаспадарам даводзілася распілоўваць скульптуры... Дый пры рэстаўрацыі абразоў часам высвятляюцца розныя планы ў адпаведнасці з новай канфесіяй, — распавядаў Б. Лазука.

З калекцыі народных строяў.

Гісторыя — як скарбонка... Чаго ў ёй толькі няма: веліч і трагедыі, узлёты і падзенні... Нельга вярнуцца ў мінулае і сёе-тое паправіць, але, як сказаў класік, трэба яго памятаць, каб наноў не перажываць калісьці прайдзеныя драмы... З верай, надзеяй, любоўю зберагаць тое, што было створана — чалавекам для чалавека: з верай, надзеяй, любоўю...

Яна БУДОВІЧ

Фота Кастуся ДРОБАВА

Фрагмент сялянскай хаты.

Зачараваная кнігай

Агульнавядома, што пра кожнага пісьменніка лепш за ўсё гавораць яго творы. Кнігі ж, выпушчаныя тым ці іншым выдавецтвам, шмат сведчаць і пра яго дырэк-тара. Аднак калі ў дзяржаўных імкнуща высока трымаць планку, патрабавальна ставяцца да рукапісу, а калі ён ухвалены — да афармлення і паліграфічнага выканання, то недзяржаўныя выдавецкія структуры не заўсёды вызначаюцца гэтым. Ёсць сярод іх і такія, якія часам дазваляюць сабе паслабленне.

Падобнае часцей назіраецца тады, калі трапляецца асабліва настырны аўтар. Такі, з дазволу сказаць, пісьменнік — няважна, той, які толькі прабіваецца ў літаратуру ці які ўжо мае ў сваім багажы пэўныя набыткі — ва ўсіх адносінах настырны. Нярэдка яшчэ і прабіўны. Праўдамі ці няпраўдамі збірае неабходную суму грошай. Калі яшчэ і перакрывае выдаткі на падрыхтоўку рукапісу і выпуск яго ў свет, перад ім не кожны кіраўнік устаіць. Адчуўшы магчымасць палепшыць фінансвае становішча, ён нават перад недасканалым рукапісам запальвае зялёнае святло.

Ёсць, праўда, і такія недзяржаўныя выдавецтвы, якія па патрабавальнасці могуць даць фору і дзяржаўным. Пералічваць іх не стану, назаву толькі адно — «Чатыры чвэрці». Увагай прэсы яно не пакрыўджана. Тым не менш не лішне яшчэ раскажаць пра гэты калектыў і яго дырэк-тара. Падстава — выхад кнігі «Ліліяна Анцух: «Не лічыць крокі свае...»». Хоць наперадзе будзе і яшчэ адна магчымасць перагарнуць старонкі жыцця-быцця «Чатырох чвэрцяў». Аднак пра гэта згадаю напрыканцы артыкула. А цяпер, адштурхоўваючыся ад зместу названай кнігі, якая атрымалася свайго роду энцыклапедычным даведнікам пра гэтую выдавецкую структуру, раскажу, наколькі шмат зроблена «Чатырма чвэрцямі» і асабіста Ліліянай Фёдарэўнай на беларускай культурнай ніве.

Яна родам з вёскі Лошніца, гэта Барысаўскі раён. Але была зусім малой, калі сям'я паехала на цаліну, у Казахстан. У Беларусь вярнуліся толькі праз 15 гадоў. Пасяліліся не ў Лошніцы, а ў горадзе Жодзіне. З кнігавыданнем Ліліяна Анцух сваё жыццё звязала невыпадкова, бо рана палюбіла літаратуру. Пэўны час працавала ў дзяржаўных установах, а калі пачалася так звана перабудова, атрымала запрашэнне ў буйную выдавецка-паліграфічную кампанію «Эрыдан».

Справы ў прыватных выдаўцоў тады не проста ладзіліся — грошы ракой цяклі. Працягваю панавалі кніжны ажыятаж. Многія чытачы аддавалі перавагу нізкапробнай літаратуры, фантастыцы. Попыт спрыяў выпуску яе ў вялікай колькасці. Не ва ўсіх «эрыданаўцаў» ляжала душа да такой кніжнай прадукцыі. Працілілася ёй і Ліліяна Анцух. Таму, калі Беларуска фонд культуры стварыў свой выдавецкі цэнтр «Менск», не задумваючыся, з «Эрыданам» развіталася.

Пасаду прапанавалі дырэктарскую. Гэта дазваляла выпускаць тое, што ў самой выклікае цікавасць. Падумалі новыя выдаўцы, з чаго пачаць, і вырашылі, што «Менск» павінен выпускаць... «Мінск». Так называўся альбом пра нашу сталіцу, тэкст якога быў пададзены на чатырох мовах. Не столькі беларускім чытачам адрасаваўся. У большай ступені замежным. Успрымаўся як бы візіткай не толькі самога Мінска, але і ўсёй Беларусі. Яго ў час камандзіровак у якасці падарунка бралі з сабой работнікі дыпламатычнай службы, многія дзеячы нацыянальнай

культуры. Наклад 200 тысяч асобнікаў разышоўся хутка.

«Менавіта такія кнігі, а не нейкі «шырспажыў» неабходна выдаваць» — падумалася Ліліяне Фёдарэўне. Сярод тых, хто працаваў з ёю, хутка знайшліся аднадумцы. Аказаліся яны і ў асяродку некаторых яе знаёмых. Так і з'явілася задумка стварыць уласнае выдавецтва. Назвалі яго крыху нечакана — «Чатыры чвэрці».

Паняцце «чатыры чвэрці» азначае поўную ноту. Падзел такта на чатыры часткі. Нешта цалкам дасканалася. Гэта добра адпавядала таму, чым збіраліся займацца Ліліяна Анцух і яе аднадумцы, — выпускаць нотна-музычную літаратуру, якой у той час не ставала. Аднак паступова ўпэўніліся, што, хоць гэта і вельмі важна, нельга абмяжоўваць сябе толькі гэтым. Кола выдавецкіх інтарэсаў значна пашырылі, звёўшы іх да выпуску выданняў, якія ў той ці іншай ступені маюць дачыненне да нацыянальнай духоўнай культуры. На практыцы пачалі асвойваць кірунак, які не так даўно спрыяў поспеху выдавецкага цэнтра «Менск».

Толькі шляхам, пратораным іншымі выдаўцамі, не пайшлі, а сталі першапраходцамі. Можна было, канешне, выпускаць альбомы з рэпрадукцыямі твораў вядомых мастакоў у палепшаным мастацкім афармленні і паліграфічным выкананні. Але гэтым займаліся і іншыя выдавецтвы. Знайшлі нішу, у якую іншыя не зазіралі.

Дагэтуль у Беларусі не выходзіла літаратура па праваслаўі. Не было і альбомаў са здымкамі рэлігійных святынь. Сярод жа іх нямала храмаў, што з'яўляюцца выдатнымі помнікамі культурнай і гістарычнай спадчыны. Каму, як не ёй, якая належыць да тых, хто заўсёды жыве з Богам у душы (хросны бацька Ліліяны Фёдарэўны — Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі, Патрыяршы Экзарх усяе Беларусі Філарэт), было ўзяцца за такую важную справу. Ноша, безумоўна, нялёгка, але ці трэба баяцца цяжкасцей, калі збіраешся рабіць справу, самому Усявышньому ўгодную.

На прыёме ва Уладыкі падзялілася ідэяй выдаць серыю з 12 альбомаў «Наши духовные ценности». Задуму ён адобрыў і блаславіў калектыў на плённую працу. Ужо ў 1995 годзе з'явіліся першыя два — «Православные памятники» і «Православное зодчество Беларуси».

А пасля — кніга за кнігай. Знакавымі сталі «Мемуары Михаила Клеофаса Огинского» ў двух тамах, а таксама «Ген Огинского» і «Время и музыка Михаила Клеофаса Огинского», напісаныя яго нашчадкамі. Аўтар першай Іва Залускі, другой — Анджэй Залускі. Выходзяць розныя серыі, сярод якіх — «Дзеці вайны», «Мая Радзіма», «Мінскія малалыды галасы», «Бібліятэка Мінскага гарадскога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі»...

Пра ўсё гэта, як і, зразумела, пра шмат што іншае, можна даведацца з кнігі «Не лічыць крокі свае...» Задума выдаць яе, як сведчыць Ліліяна Фёдарэўна, прагучала ў 2003-м да 10-годдзя выдавецтва «Чатыры чвэрці»: «Тады кожны з прысутных атрымаў у падарунак невялічкую, падрыхтаваную менавіта да гэтага мерапрыемства, кнігу са шматабяцальнай назвай «О Вас, или Черновик будущей книги». У прадмове я напісала, што «Черновик» абавязкова стане грунтоўнай кнігай».

Яна з'явілася ў серыі «Асоба і час». Дагэтуль у ёй былі прадстаўлены Анатоль Аўруцін, Міхась Пазнякоў, Алесь Савіцкі, Уладзімір Гніламёдаў і іншыя. І вось Ліліяна Анцух. Нечакана? Гледзячы для каго. Для тых, хто разумее набыткі «Чатырох чвэрцяў», не сумняваецца ў тым, што яна, як ніхто іншы, заслугоўвае да сябе такога стаўлення,

усё зразумела. Без яе нічога гэтага не было б. Для астатніх... Пра гэта таксама гаворыць: «Адрозніваю папярэдзіць скептыкаў: не шукайце тут піяру выдавецтва, а ў маіх словах — жадання пабудавать сабе «помнік пры жыцці» або пацешыць самалюбства. Мэта зусім іншая — падзяліцца пражытым

і перажытым за чвэрць стагоддзя з разнастайным чытачом. І, канешне, згадаць, хоць і фрагментарна, тое, што прайшло і ніколі не паўтोरалася».

Адкрываючы старонку за старонкай, перагортваеш біяграфію выдавецтва «Чатыры чвэрці». Дасягаецца гэта найперш, як і бывае ў падобных выданнях, дзякуючы разнастайным публікацыям у перыёдыцы, тэкстам выступленняў на розных мерапрыемствах, урыўкам з асобных кніг ці прадмоў да іх. Па колькасці публікацый рэкардсмены — «лімаўскія» супрацоўнікі. Толькі некалькі прозвішчаў. Называючы па чарзе, як яны прадстаўлены ў кнізе: Раіса Марчук, І. Купрэйчык, Ю. Воўк, Жана Капусты... У «ЛіМе» друкавалася не адно выступленне і самой Ліліяны Фёдарэўны, інтэрв'ю з ёю. З гэтымі тэкстамі таксама можна пазнаёміцца.

У кнізе ўвогуле нямала яе матэрыялаў: успаміны аб пражытым, пачынаючы са згадак аб маленстве; уражанні ад сустрэч са знакамітымі людзьмі, чые творы выходзілі ў выдавецтве, меркаванні аб іх творчасці.

А не адзін дзясятка здымкаў — не проста ілюстрацыі да тэксту, а, па сутнасці, кніга ў кнізе. Раздзел жа «З асабістага альбома» — тое, што ў асобных выпадках знаходзіцца «за кадрам», але яно ўзбудняе партрэт таго, хто многага дасягнуў у сваім жыцці, пры гэтым не страціўшы сваіх найлепшых чалавечых якасцей.

Цяпер жа пра абяцаную чытачу яшчэ адну нагоду. Якая яна, пасля працытання гэтага апаведу пра выдавецтва «Чатыры чвэрці» і яго дырэк-тара згадацца няцяжка. Хоць да месца невялікае, але істотнае ўдакладненне. Дырэк-тарам, галоўным рэдактарам Ліліяна Фёдарэўна з'яўляецца паводле свайго службовага становішча. У сапраўднасці... Так і хочацца сказаць «генератар новых ідэй». І гэта будзе правільна. Толькі апошнім часам такое параўнанне гучыць настолькі часта, што сваёй правільнасцю адштурхоўвае ад сябе. Праўдзівей гаварыць пра Ліліяну Анцух як пра тую, хто настойліва і паслядоўна гадзе нацыянальную ідэю на ніве духоўнасці, спрыяе яе росквіту праз літаратуру, мастацтва, ужо без малага...

У наступным годзе «Чатыром чвэрцям» спаўняецца 30 гадоў. Несумненна, з'явіцца магчымасць зноў згадаць і пра само выдавецтва, і пра новыя кнігі, што выйшлі. Расказаць і пра чарговыя творчыя задумы. Хоць наконт планаў у выдавецкай справе сёння няпроста.

Толькі калі «не лічыць крокі свае...» і не спыняць хаду, то магчымасці, сілы абавязкова знойдуцца. Інакш выдавецтву «Чатыры чвэрці» нельга, бо яно павінна квітнець.

Упэўненасці надае тое, што своеасаблівым сімвалам яго з'яўляецца кветка лілея. Не звычайная, жыццё на Зямлі якой даў сам Усявышні, а такая, што квітнее штогод. Гэты сімвал афіцыйна не зарэгістраваны толькі з-за сціпласці той, якая і стварыла гэтае царства кнігі. Хай сабе і не такое вялікае па памерах, але багатае сваімі цікавымі насельнікамі. Прабачце, кнігамі.

Толькі чаму менавіта лілея? Ёсць жа нямала і іншых кветак, якія так радуць вока. А рэч у тым, што лілея — як бы і сімвал Ліліяны Фёдарэўны, якая бачыць сваё прызвание ў выданні кніг, так неабходных чытачу. З латыні Ліліяна і перакладаецца як белая кветка. А на старажытнагальскай мове «лі-лі» азначае «цудоўны і шанаваны». Бываюць ліліі і не белага колеру. Сустрэкаюцца і ружовага. Ёсць нават і жаўтаватыя, але белы ўсё ж пераважае. Азначае сабой першасную чысціню. Гэта тое, што трапляе пад паняцце «неруш». Не лішне нагадаць, што пра лілею існуе цікавае павер'е. Паводле яго, разам з белай лілеяй нараджаецца Эльф. Гэтая містычная істота, як сведчыць германа-скандынаўскі і кельцкі фальклор, жыве ў ёй. Днём ён спіць у кубачку лілеі. Калі ж надыходзіць ноч, прычынаецца, і тады лілея пашчотна пазвоньвае.

У кабінете Ліліяны Анцух вісіць карціна мастака Леаніда Дударэнкі, на якой квітнеючыя лілеі выглядаюць жывымі. Глядзіш на іх — і настрой яшчэ больш узнімаецца. А кепскім ён у кожнага, хто хоць толькі аднойчы завітваў сюды, не бывае. Атмасфера шчырая, зацікаўленая. Такая, якая і павінна быць у... храме кнігі. Не так і істотна, якога ён памеру. Нават кабінет можна ўспрымаць невялікім храмам, калі ў ім паўнапраўным гаспадаром адчувае сябе яе вялікасць КНІГА.

Падумалі новыя выдаўцы, з чаго пачаць, і вырашылі, што «Менск» павінен выпускаць... «Мінск». Так называўся альбом пра нашу сталіцу, тэкст якога быў пададзены на чатырох мовах. Не столькі беларускім чытачам адрасаваўся. У большай ступені замежным. Успрымаўся як бы візіткай не толькі самога Мінска, але і ўсёй Беларусі. Яго ў час камандзіровак у якасці падарунка бралі з сабой работнікі дыпламатычнай службы, многія дзеячы нацыянальнай культуры. Наклад 200 тысяч асобнікаў разышоўся хутка.

Гэтая ж — «Ліліяна Анцух: «Не лічыць крокі свае...» — таксама ўпэўнівае, што выдавецтва «Чатыры чвэрці» — свайго роду храм. Можна ўявіць, колькі «наведвальнікаў» зайшло ў яго і па-ранейшаму заходзіць, калі за гадзі дзейнасці ў выдавецтве выйшла каля адной тысячы кніг агульным накладам блізу 500 тысяч асобнікаў. Пры гэтым многія з іх сталі знакавымі ў беларускім кнігавыданні. Яны — важкі ўнёсак у адраджэнне нацыянальнай духоўнай культуры. Неаднаразова адзначаліся на конкурсе «Мастацтва кнігі». Знамянальна і тое, што Ліліяна Фёдарэўна ў 1996-м уганаравана званнем «Чалавек года» ў намінацыі «Духоўнае адраджэнне».

Алесь ВІШНЕЎСКІ

Пра горад. І не толькі

Пра беларускую літаратуру кажуць, што яна ў асноўным вясковая. І гэта, бадай, слушна: калі ўзяць дзесяць любых твораў, то дзевяць з іх, пэўна, будуць пра вёску. Пра жыццё ў горадзе кнігі (прозы, паэзіі) вельмі і вельмі мала.

Вось чаму, убачыўшы на старонках часопіса «Малодосць» аповесць Навума Гальпяровіча пад назваю «Горад», я шчыра ёю зацікавіўся. Пра што ж апавядае нам аўтар у згаданым творы?

Ну, вядома ж, найперш пра горад. Пра родны Полацк — калыску свайго дзяцінства і юнацтва. Але ў Гальпяровіча горад свой ці, дакладней кажучы, своеасаблівы. Убачаны вачыма падлетка. А таму апаэтызаваны, загадкавы, таямнічы, незвычайна прыцягальны.

«Я ішоў, глядзеў па баках, удыхаў водар горада. Ні пра Чырвоны мост, ні пра вал Івана Грознага я яшчэ нічога не ведаў, але горад дыхаў, вабіў мяне гэтым сваім дыханнем і здаваўся нейкай цёплай жывой істотай... Мне падабаўся пах свежага асфальта, шоргат шын па маставой, роўныя рады каштанаў на шырокай вуліцы, ціхая набярэжная над Дзвіной, захад сонца над вежамі Сафійкі».

Аўтар прызнаецца, што з гадамі яго ўсё больш вабілі іншыя гарады. Родны Полацк стаў здавацца нецікавым, дробным, правінцыйным. Зрэшты, у тыя гады ён такім і быў. Пра яго былую славу ў горадзе не нагадвала амаль нічога. Гэта потым патроху аднаўляліся помнікі даўніны, з'явіліся першыя экскурсантаў, а тады і Сафійка, і Багаяўленка, і Мікалаеўскі сабор стаялі напаўразбураныя і закінутыя. А ў былой Брацкай школе, дзе цяпер комплекс устаноў гісторыка-культурнага запаведніка, былі камунальныя кватэры.

Учэпістая дзіцячая памяць захавала многія іншыя каштоўныя дэталі тагачаснага Полацка. У горадзе была самая шырокая вуліца са скверам, які аддзяляў адну яе частку ад другой, па якой штовечар шпацыравалі палачане: пажыллыя і моладзь, кампаніямі, парамі, пачынаючы ад плошчы Свабоды да прыбярэжнага парку адпачынку з танцпляцоўкай.

Гэта быў своеасаблівы полацкі Бродвей. На Бродвей можна было даведацца апошнія навіны. Тут адразу становілася вядомым, хто куды паступіў вучыцца, хто з кім сябруе, хто з кім пабіўся.

Дарэчы, гэтая вуліца спрадвеку была галоўнай у горадзе. А сённяшні праспект узнік на месцы дзвюх гістарычных вуліц — Віцебскай і Верхне-Пакроўскай. А на месцы, дзе цяпер стаіць помнік Скарыну, будынак

гасцініцы, былі гандлёвыя рады. Аўтар успамінае, як яны з татам хадзілі сюды што-небудзь купляць. У адной з крам яму запомніўся вялікі акварыум з жывымі ракамі. Гэта цяпер ракі — далікатэс, а тады ў блізкіх рэках і азёрах у чыстай вадзе іх вадзілася шмат, і мясцовыя мужыкі ўжывалі іх як закуску да піва.

Паралельна з Брадвеем унізе, каля Дзвіны, была, бадай, самая старая вуліца горада. У часы дзяцінства аўтара яна насіла імя Леніна. Цяпер ёй вернута даўнейшая назва — Ніжне-Пакроўская. Яна вяла ад чыгуначнага моста да Сафійскага сабора. Тут стаяў шэраг драўляных пабудов, пераважна падобных на асабнякі (бо, відаць, у іх некалі жылі купцы і заможныя гараджане), а таксама некалькі невялікіх камяніц. Тут жа месціліся Багаяўленскі сабор, былая Брацкая школа, прыгожы, з чырвонай цэглы будынак — былая лютэранская кірха, у якой быў кразнаўчы музей.

«Нас туды, — значае Гальпяровіч, — першы раз прывялі, калі я вучыўся ў другім класе. З таго наведвання запомнілася велізарнае чучала сама, якога некалі злавілі ў Палаце. Не верылася, што вузкая, не вельмі глыбокая вірлівая рачулка была прыстанішчам такой магутнай рыбіны. Але экскурсавод казала, што і Палата была больш шырокая і глыбокая...»

А якія цікавыя, каларытныя штрыхі знаходзіць аўтар у абмалёўцы яшчэ аднаго старажытнага горада — Гродна, куды ў дзяцінстве ён прыязджаў пагасцяваць да цёткі Веры.

«Цётхуна жыла на самым рагу вуліц Савецкай і Ажэшкі. З чацвёртага паверха было відаць, як ходзяць па вуліцах мінакі, як праязджаюць рэдкія машыны і запрэжаныя коньмі гаспадарчыя вазкі на гумовым хадзе... Вулікі горада вузкія, брукаваныя, прыцягвалі сваёй рамантычнай казачнасцю...»

Але аповесць Навума Гальпяровіча не толькі пра горад, але і пра яго насельнікаў. У тым жа Гродне, па сведчанні аўтара, былі сябры ў двары, з якімі ён ганяў у футбол, тут слухаў кружэлкі з Чэславам Неменам «і бітламі», любаваўся велічнай Каложай. Сябры ж расказалі яму, што Чэслаў Немен, аказваецца, наш зямляк і нават вучыўся ў Гродзенскай музычнай вучэльні. А яшчэ мясцовымі зоркамі былі футбалісты Іван Ляцяга і брамнік Прохараў.

А вось пра тое, што ў гэты час у горадзе жылі Васіль Быкаў і Аляксей Карпюк, прызнаецца аўтар, «я, безумоўна, не ведаў, ды і хто мне мог пра гэта расказаць, але пазней, чытаючы Карпюкову «Дануту», я нібы вяртаўся на берагі Нёмана і цешыўся ўдзячнай памяццю».

Добрым словам згадвае Навум Гальпяровіч свайго школьнага настаўніка Анатоля Сцяпанавіча Камянкова, ад якога ўпершыню пачуў тое, што на доўгія гады запаланіла душу і стала асновай далейшага жыцця і дзейнасці. Гэта былі полацкія легенды і паданні, праз якія адкрываліся многія таямніцы яго роднага Полацка. «Так мой горад, — піша аўтар, — усё больш набываў для мяне нейкае сакральнае значэнне і рабіўся прадметам маіх захапленняў».

І яшчэ хочацца адзначыць адну каштоўную якасць аповесці Гальпяровіча, што яна бачна, нязмушана вяртае нас у далёкія пяцідзясятны-шасцідзясятны гады мінулага стагоддзя, узнаўляе такія

пакаленне практычна не ведае. Вось хоць бы такое.

«У гады майго дзяцінства, — сведчыць аўтар, — ніякага манастыра там не было (гаворка пра Спаса-Еўфрасіннеўскі манастыр). У завулку яшчэ можна было ўбачыць манашак, якія не паехалі разам з усімі, калі манастыр ліквідавалі... А каля царквы Спаса проста на зямлі сядзелі паломнікі. Пазней мы даведаліся, што яны прыйшлі і прыехалі сюды ў дзень памяці Еўфрасінні Полацкай. Гэта былі ў асноўным старыя людзі, небагата апранутыя, з катомкамі і валізкамі...»

Атэістычная прапаганда ў тыя гады вяла бязлітасную барацьбу з так званым «цёмрашальствам». На ўсе святы на тэрыторыі былога манастыра дзяжурў камсамольскі патруль. Асабліва пільна ён углядаўся ў тых, хто прыходзіў сюды ў велікодную ноч. «Гэта надавала нам пэўнага драйву, — значае Гальпяровіч, — і мы прызначалі спатканні менавіта там. Адночы нас “засеклі” бо мы нават зайшлі ў царкву, назаўтра былі размова і “сяброўскае ўшчучанне”».

Усё гэта старонкі нашай гісторыі. І добра, што часопіс «Малодосць» у Год гістарычнай памяці не забывае іх раскрываць сваім юным чытачам. У тым ліку і праз цікавую, змястоўную аповесць Навума Гальпяровіча «Горад».

Зіновій ПРЫГОДЗІЧ

Аз, букі, ведзі...

У выдавецтве «Чатыры чвэрці» пабачыла свет кніга Эльвіры Вашкевіч «Урокі славеснасці». Многае з напісанага Эльвірай Віктараўнай, якая заўчасна пайшла з жыцця, засталася нявыдадзеным. Аднак пакінутыя ёй рукапісы працягваюць ператварацца ў цудоўныя кнігі.

«Урокі славеснасці» адрозніваюцца ад іншых, напісаных гэтым аўтарам, твораў. Ранейшыя ў большасці належаць да дзіцячай літаратуры і жанру фэнтэзі. Аповесць «Урокі славеснасці» ўяўляе сабой гістарычную рэтраспектыву, дзе на першых планах выводзяцца такія чалавечыя якасці, як мужнасць, бяспрашнасць, справядлівасць, вартасць, годнасць, адданасць абавязку перад сабой і краінай.

Пачынаецца апавед урокам у школе, дзе настаўнік Андрэй Аляксеевіч вучыць дзяцей грамаце. Аз, букі, ведзі... На літары «букі» адзін з хлопчыкаў Васька Шчыглоў выкрыкнуў: «Барадзіно! Таксама букі!» «— Васька... — мігнуў нават ад нечаканасці Андрэй Аляксеевіч. Таго, у гусарскім мундзіры, таксама Васькам звалі. Толькі прозвішча зараз не згадаць. Усё ж столькі гадоў прайшло. Але ў дзяцінстве, напэўна, такім жа быў, як вось гэты, руды. — Шчыгол, значыць, птушка вольная, — усміхнуўся настаўнік, а перад вачыма яго ўжо білі капытамі коні, і руды гусар Васька, хапляючы павады шырокай далонню, смяюцца заразліва, закідваючы кучаравую галаву». Карціны перажытага, змяняючы адна адну, паплылі перад вачыма Андрэя Аляксеевіча.

Падзеі аповесці разгортваюцца ў 1812 годзе. Настаўнік і ёсць той самы 17-гадовы граф Андрэй Глінскі, які падчас вайны здзяйсняе падзвігі. Пачынаецца сюжэтная лінія апаведу з пагуляні, дзе сабраліся гусары, графы, ротмістры з усімі належнымі атрыбутамі: танцамі, паненкамі, віном і ваеннымі размовамі. Дастаткова класічны пачатак. Далей — выбух, стрэлы — і дзеянне перацякае ў бітву з французамі. Бой скончыўся трагічна — загінуў увесь эскадрон рускіх гусараў. Застаўся жывы толькі Андрэй Глінскі.

У главе «Свінцовыя дажджы» Эльвіра Вашкевіч апісала ўвесь жах вайны: мешаніна з крыві, бруду і мноства целаў. Змяшаліся вытрыбушаныя вантробы людзей і коней, сваіх і чужых. Цяпер ужо не разабраць, дзе той, з кім ты нядаўна паднімаў келіх віна, і дзе той, хто імкнуўся ўсадзіць табе кулю ў грудзі. На фоне смерці толькі агаліліся чалавечыя якасці. Мужнасць, нянавісць і прага помсты за таварышаў Глінскага, які тварам утыкаецца ў распораты жывот каня, каб прыкінуцца мёртвым.

Хцівасць, бесчалавечнасць француза, які адразу палец загінулага, каб забраць залаты пярсцёнак.

Сюжэтная лінія адводзіць чытача ў дзяцінства Андрэя, каб было зразумела, што, нягледзячы на недзіцячыя выпрабаванні, з хлопчыка ўсё ж атрымаўся добры, да стойны чалавек. Перад смерцю дзед, які ніколі не прымаў хлопчыка, наказваў: «Спадчына што? Глупства ўсё гэта. Калі розум ёсць, дык праб'ешся. А калі няма, дык ніякая спадчына табе не ў дапамогу будзе. А так — благаслаўляю. На подзвіг...» Ці здзейсніў подзвіг Андрэй Глінскі і што ўвогуле можна назваць подзвігам, чытач павінен вырашыць для сябе сам.

Акрамя галоўнага героя ў аповесці ёсць персанажы, якіх таксама можна назваць героямі. Напрыклад, Мар'ячка — дзяўчына, птушніца з панскага двара. На яе вачах

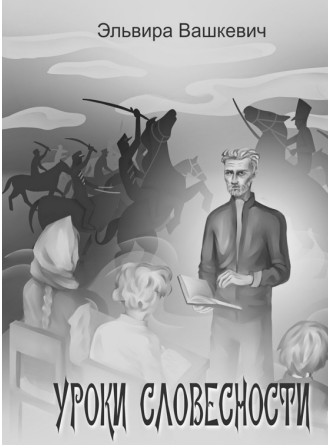
французы забілі пана, якога яна моцна, па-чалавечы, любіла і была яму адданай. З гэтага моманту пасялілася ў Мар'ячкі нянавісць і прага адпомсціць падлюгам. «— У двары кінулі... А самі на яго пасцелі спяць... На пярынах пуховых... — Яшчэ раз шапнула Мар'ячка і раптам устала рашуча. Нейкая цёмная думка загарэлася ў яе вачах, і крывавага ўсмешка з'явілася на збялелым твары. — Выспіцеся, вы ў мяне выспіцеся... Я вам пасцелю нагрэю...» Дзяўчына падпаліла дом, дзе спалі французы, а унтэра, што забіў пана, уласнымі рукамі задушыла. Адчайна абараняючы тое, што так святы і дорага, Мар'ячка падпісала сабе смяротны прысуд — разам з панам іх павесілі каля двара. Дзяўчына ў белай сарочцы на шыбеніцы — сімвал смеласці, справядлівасці, а таму нязломнасці.

«Урокі славеснасці» — твор пра чалавека на вайне. Хтосьці праходзіць усе выпрабаванні, стварае сялянскі атрад і змагаецца з ворагам, прымяняючы хітрасць (як, напрыклад, сяляне абмазаліся мукой, каб быць падобнымі на прывідаў), разважлівасць, знаходлівасць, рашучасць. А хтосьці прагне багацця, золата і праз сваю сквапнасць тоне ў балоце. Ліліяна Анцух у прадмове да кнігі слухна адзначыла: «Праз лёс свайго героя Эльвіра Вашкевіч імкнецца данесці простыя ісціны.

Бо, па вялікім рахунку, у чалавечым жыцці галоўнае — гэта выбар учынку — словам ці дзеяннем, і не па сітуацыі, а па тым, што значна важней, па яе маральных вызначальніках: сумленне, дабрыйна, спачуванне».

1825 год. На Сенацкай плошчы ў Пецярбургу сярод дзекабрыстаў палкоўніка Глінскага няма. Ён падаў рапарт аб адстаўцы, зрабіўшы свой чарговы выбар у жыцці. Кальцавая кампазіцыя аповесці прыводзіць чытача ізноў на ўрок, дзе Андрэй Аляксеевіч дзеліцца з вучнямі гісторыямі мужнасці, гераізму і нязломнасці.

Дзіяна КАЗІМІРЧЫК

Чым багата гэтая хата

Алена Масла — адна з найбольш вядомых сучасных беларускіх пісьменніц, а хто не проста працуе ў галіне дзіцячай літаратуры, а паспяхова абжывае ці не самы запатрабаваны жанр. А добрых вынікаў таму і дасягае, бо ўпэўнена, што казка — «гэта ж самы рэальны літаратурны жанр. Як вядома, спачатку было слова. Задумаў чалавек узняцца ў неба, пакарыць сваё перамяшчэнне — з'явіліся казачныя дыван-самалёт і боты-скараходы, а потым ужо людзі пачалі рэалізоўваць гэтыя ідэі. Так што казка крочыць наперадзе і вызначае вектар далейшага развіцця тэхнічнай думкі чалавецтва...» Магчыма, у нечым і празмерна тэарэтычна заўважана, але і дарослы чытач, ні пра які «вектар» не задумваючыся, з задавальненнем знаёміцца з гісторыямі, пададзенымі ёю. А што ўжо казачы пра дзяцей. Тых з іх, якія кнігу любяць, ад яе твораў не адарваць. А хто трапіў у палон камп'ютара ці прывязаны да экрана смартфона, усё адно знойдзе час, каб пазнаёміцца з гісторыямі, якія апавядае пісьменніца.

Пераболышваю? Ніколькі. Дастаткова некалькі прыкладаў, каб упэўніцца, што напісанае Аленай Сцяпанавой запатрабавана. Кніга «Таямніца закінутай хаты», што пабачыла свет у 2005 годзе, не толькі хутка разышлася. На яе звярнулі ўвагу і кінематографісты. На кінастудыі «Беларусьфільм» быў створаны мультыплікацыйны фільм «Лагодны воўк», у аснову якога пакладзена аднайменная казка. Гэтая стужка стала лаўрэатам Міжнароднага кінафестывалю «Ліспапад-2018». А згаданая кніга ўключана ў вучэбную праграму па прадмеце «Беларуская літаратура» для 5 класа ў якасці дадатковага чытання. Нядаўна ж Выдавецкі дом «Звязда», прымаючы пад увагу, што цікаvasць да «Таямніцы закінутай хаты» не меншае, перавыдаў яе.

Чым не нагода перагарнуць старонкі, каб яшчэ раз упэўніцца, наколькі прывабны жанр казка, напісаная таленавіта. Ды з такімі сюжэтамі, што народжаны аўтарскай фантазіяй. Калі ж і сустракаюцца сюжэтныя хады ў нечым і знаёмыя, то абавязкова з уласнай інтэрпрэтацыяй. Гэта таксама, без сумнення, аўтарская казка. Бываюць і такія выпадкі, што сведчыць твор, якім кніга адкрываецца — «Украдзеная казка». Заадно з яе юныя чытачы (найперш дзеці сяродняга школьнага ўзросту) даведаюцца, як казкі нараджаюцца.

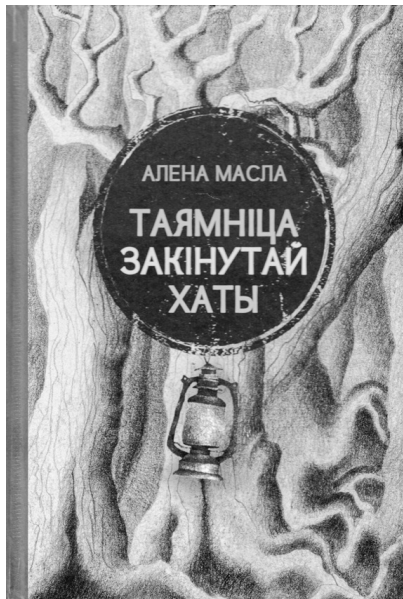
«Казкі ж, — апавядае Алена Масла ў гэтым творы, — па ўсім свеце рассыпаныя, у кожнай дробязі схаваныя. Іх толькі разгледзець трэба. І пачуць. Для добрага казачніка гэта работа звычайная. Не сказаць каб лёгка. Ого, як старацца трэба, каб сапраўдную казку сустрэць! Найперш — ніколі не гаравачы, што памалу расцеш, як, бывае, дружа, і ты гаруеш. Казкі найбольш дзяцей любяць. І дарослых, якія не баяцца дзецьмі заставацца, светам любавачы, быццам толькі-толькі нарадзіліся. Вось да іх і трапляюць самыя лепшыя казкі. Нават надумаць нічога не трэба. Махнуў чароўнай чарацінкай — і знойдзена казка сама па сабе ў кніжку запісваецца».

З такім апавядальнікам — шчырым, лагодным, таварыскім, даверлівым — і знаёміцца. Казкі самі да яго прасіліся. Яго ж прыцягвае таксама іх збіраў, але быў зайздросны. Калі гэты казачнік адлучыўся, украў знойдзены ім твор. Пасля гэтага казкі абміналі абодвух, бо «не любяць ні сквапных, ні нядбайных». Раіць Алена Масла тым, хто кнігу разгорне: «Калі марыш сустрэць у жыцці сапраўдную казку, помні пра гэта і ты, дружа».

Сапраўдныя казкі яна і прапануе чытачу. А гэта — не толькі такія, у якіх шмат неверагоднага, дзіўнага, а сярод персанажаў і такія, якіх у звычайным жыцці не напаткаеш. Можна ўзнаўляцца і блізкае да паўсідзённасці, але з варыянтамі, якія ў рэальнасці не бываюць. Апошнія характэрны і для некаторых твораў, што ўвайшлі ў кнігу «Таямніца закінутай хаты».

Узяць хоць бы «Лагоднага ваўка», галоўны персанаж якога атрымаў такі шырокі рэзананс. Чаго толькі варты гэты эпізод! Згаладалы воўк выкраў з хлява баранчыка. Аднак, прывалокшы яго да

сябе, забыўся, што ў самога кішкі даўно марш іграюць, пашкадаваў сваю здабычу. Сена прынёс, каб накарміць яго. Да ўсяго «цымбалы дастаў ды як ударыць па струнах! Такое пачалося, што воўк і на голад забыўся. Цешыцца з баранчыка — на душы ружы цвітуць».

У казцы ж «Музыка крыштальнага саду» столькі паэтычнасці, якую напаткаеш і не ў кожным вершы пра каханне. Сітуацыя таксама неардынарная. Клёнік, які рос непадалёку ад Вішанькі, нечакана ўпэўніўся, што дрэўца, прыгажэйшага за яе, няма на ўсім свеце. І захаўся ў яе. Паклікаў Ветра, каб перадаць ліст, дзе прызнаваўся Вішаньцы ў сваіх пачуццях. Узрадавалася яна, узаемнасцю адказала. Хоць і восень ужо прыйшла, ад радасці зацвіла. Потым усё было, як і ў людзей: сваты — пліскі, вясельце, перад якім «вечер падняўся высока-высока і ўласнаручна вымыў неба, з якога пазірала на зямлю скупое на цяпло восеньскае сонейка».

Кожны твор, несумненна, не пакіне чытача абыякавым. Алена Масла піша так, нібы пастаянна бачыць перад сабой таго, каму тая ці іншая казка адрасуецца. Адсюль даверлівасць інтанацый, нязмушанасць апаведу, плынь якога нагадвае спавядальнасць. Творы «Дрэва, якое раскажвала казкі», «Ганарлівыя ружы», «Воблачка», «Пых і Пух» — той чароўны свет, што дазваляе параўнаць яго з рэальнасцю. Розныя пачуцці ахінуць чытача. Часам радасныя, у іншых выпадках — роздумныя. Аднак усё гэта жыццё. Хай сабе і ў казачным варыянце.

А казка, якая дала кнізе назву, далучае дзяцей да беларускай міфалогіі. Як і «Нядбайная гаспадыня». Але першая з іх значна выйграе ў параўнанні, бо ў ёй надта запамінальным атрымаўся хатнік. Герой твора гарадскі хлапчук Змітрак, які ўлетку адпачывае ў вёсцы, пра «хатнікаў толькі ў кніжках чытаў і лічыў іх прыдумкай». І раптам такая неспадзяванка. Ён змог з хатнікам нават паразмаўляць. І не дзе-небудзь, а каля хаты, у якой даўно ніхто не жыве. Як высветлілася, хатнік падобны на звычайнага дзядка. Гэтакі ж мудры і шмат чаго ведае. І нямала раскажвае таго, чаго і ў кніжках няма.

Размова з хатнікам для Змітрака стала сапраўдным жыццёвым ўрокам. Тымі, веды аб якіх у школе не атрымаеш, бо настаўнікі і самі ў пераважнай большасці гарадскія. А тут той, хто з вёскай ніколі не развітваўся. І рабіць гэта не збіраецца. «Маладзенькі ты яшчэ, — кажа хатнік Змітраку, — усё жыццё наперадзе. Запомніш маю навуку — не будзеш бедаваць. Я буду чакаць твайго прыезду. Пажывеш — пабачыш: нідзе вы ад вёскі не дзенецеся, будзеце тут некалі ад гарадскіх стрэсаў ратавацца». Прамоўлена проста, але так праўдзіва, што прымушае задумацца.

Завяршае кніжку казка «Пакінутае дзіця», якая ўспрымаецца крыху адасоблена ад іншых твораў. У ёй закранаецца тэма, падыход да якой па сёння далёка не адназначны. Гаворка аб тым, як даходлівай мовай патлумачыць дзецям іх з'яўленне на свет. Апошнім часам, як вядома, меркаванні наконце гэтага рэзка палярныя. Па-ранейшаму нямала тых, хто ўпэўнены, што не трэба адпрэчваць тое, што казалі ў маленстве нам, нашым бацькам. Не абыходзіцца, аднак, і без крайнасці. Паводле яе, ніякіх сакрэтаў не трэба, што ёсць — тое ёсць. Алена Масла ў гэтым няпростым пытанні знайшла сваё выйсце. Бадай, адзіна прымальнае ў дадзеным выпадку.

Паколькі «Пакінутае дзіця» — не проста казка, а сучасная, то дзеянне ў ёй прывязана да сённяшніх рэалій. У самым пачатку знойдзены ўдалы падыход — доказ ад процілеглага:

«Як ілгуць маленькім дзецям, калі кажуць, што іх скінулі ў калыску буслы. Або што іх знайшлі ў капусце».

Дзіця — не пустазелле, каб расці сярод качаноў на градках.

І не жабка, каб яго ў дзюбе насіў бусел».

Сярод дарослых, якія праچытаюць падобнае сцвярдженне, абавязкова знойдуцца тыя, хто рашуча запярэчыць: «Гэта ж антыпедагагічна. Падрывае аўтарытэт бацькоў, настаўнікаў! Атрымліваецца, што яны дзецям хлусяць». Дарчы, з-за падобных «цнатліўцаў» пры першай публікацыі гэтай казкі Алене Сцяпанавой давялося ўносіць пэўныя карэкціроўкі. Таму ў гэтым выданні «Таямніца закінутай хаты» твор друкуецца ў аўтарскай рэдакцыі.

У Алены Масла — свая педагогіка. Зыходзячы з яе, гэтае далікатнае пытанне не так і складана вырашыць, калі спалучыць элементы казачнасці з тым, што выглядае праўдападобна. Пры гэтым адразу адмовіўшыся ад традыцыйных умоў і капусты. Яна катэгарычна заяўляе чытачу: «Ведай, мой дарагі: усё зусім інакш. У чароўна прыгожай нябеснай краіне жывуць дзеці, пакуль не пакліча іх на Зямлю каханне мамы і таты».

Гэтая чароўная краіна, пераконвае пісьменніца, «недзе высока-высока над аблакамі раскінулася». Называецца яна «сонечная Даліна Шчасця». У ёй і жывуць маленькія дзеткі, чакаючы сустрэчы з Зямлёй. Не проста бавяць час, нічым, апроч гульні, не займаючыся. Анёлы, апыкуючыся імі, іх «навучаюць розным рамёствам і дабру» і нясуць на Зямлю. Пасля гэтага пералёту «меншым за зернетка становіцца дзіця». Яго «анёл аддае тату, а ён перадае яго маме. І ўжо ва ўлонні маці зернетка расце і пачынае выглядаць як усе немаўляткі».

З кожнага выгадуецца чалавек, задаткі якому заклалі анёлы. Астатняе залежыць ад дарослых. Найперш ад мамы і таты. Толькі ў жыцці часам надараецца і такое, калі ставіцца крыж на добрых памкненнях анёлаў. На жаль, так здарылася і з золатавалосай дзяўчынкай, якую «ў Шчаслівай Даліне вучылі іграць на жалейцы».

Гісторыя яе бы казка ў казцы. Толькі ўжо не шчасцем напоўненая. Шчаслівай

яна была да той часіны, пакуль у сям'і панавалі лад і згода. Калі яны зніклі, дзяўчынка стала нікому не патрэбнай. Скончылася ўсё дзіцячым прытулкам! Чужой заставаўся і ў багатай сям'і, якая ўдачылася яе. Там былі іншыя каштоўнасці, сярод якіх не заставаўся месца жалейцы, на якой так цудоўна іграла гэтая дзяўчынка. Адзінае, што заставаўся ёй, — сумаваць па некалі пакінутай Даліне Шчасця. Пашкадаваў яе Месяц, які на сваім ражку і адправіў туды, дзе яна некалі жыла.

Ці не ў кожным творы для дзяцей абавязкова прысутнічаюць пэўныя дыдактычныя моманты. Іншая рэч — якія пададзены. Важна, каб не адштурхоўвалі юнага чытача ад сябе, а прымушалі задумацца над сказаным, вынесці для сябе тыя ўрокі, якія потым могуць спатрэбіцца. Гэта, безумоўна, залежыць ад таго, у якой ступені пісьменнік валодае талентам псіхалага. Не толькі тады, калі пранікае ў характары персанажаў і ўнікае ў сутнасць з'яў, падзей, пра якія апавядае. Таксама і ад здатнасці падаць важныя ісціны так, каб яны ўспрымаліся як парады дарослага чалавека, якім давяраеш. Часам хочаш параіцца з ім. Алена Масла такімі якасцямі валодае. І гэта асабліва адчувальна ў казцы «Пакінутае дзіця».

Золатавалосая дзяўчынка, вярнуўшыся ў Даліну Шчасця, зноў чакае сустрэчы з Зямлёй. Таго моманту, калі Анёл аддасць яе, ператвораную ў малюсенькае зернетка, будучаму тату. А пасля і адбудзецца тое, што было з ёй пасля першага наведвання Зямлі. Яно як бачым, у будучыні мала прынесла ёй радасці. Хацелася б, каб гэтае стала іншым. Таму і звяртаецца Алена Масла да таго, хто пазнаёміцца з гэтай казкай: «Ты ж некалі вырасцеш, станеш дарослым. І ў тваё жыццё і жыццё чалавека, абранага табой, пастукаецца адпраўленае неба на свет Божы дзіця. Любі яго і помні, што шанаваць даверанае табе Бога жыццё — найпершы абавязак. Колькі людзей на Зямлі ўспомніць пра гэта — столькі анёлкаў на небе ўсміхнецца».

Кожны твор, несумненна, не пакіне чытача абыякавым. Алена Масла піша так, нібы пастаянна бачыць перад сабой таго, каму тая ці іншая казка адрасуецца. Адсюль даверлівасць інтанацый, нязмушанасць апаведу, плынь якога нагадвае спавядальнасць. Творы «Дрэва, якое раскажвала казкі», «Ганарлівыя ружы», «Воблачка», «Пых і Пух» — той чароўны свет, што дазваляе параўнаць яго з рэальнасцю. Розныя пачуцці ахінуць чытача. Часам радасныя, у іншых выпадках — роздумныя. Аднак усё гэта жыццё. Хай сабе і ў казачным варыянце.

Так у казку ўвайшла проза жыцця. Дакладней, казка стала жыццём падказкай. І не толькі гэтая, але і іншыя з пятнаццаці, што ўвайшлі ў кнігу «Таямніца закінутай хаты». Яны — як пятнаццаць вянцоў зрубы вясковай хаты. Нават у той, што ўжо закінута, яе пераканала Алена Масла, ёсць свая таямніца. Калі ж правесці паралель з прыгожым пісьменствам, то кожны таленавіты аўтар, прыходзячы ў літаратуру, абавязкова скажа нешта сваё, новае. У жанры казкі — таксама. Што і засведчыла не толькі кнігай «Таямніца закінутай хаты», але і ўсёй сваёй творчасцю Алена Масла.

Алесь ВІШНЕЎСКІ

Таццяна ЦВІРКА
Пакаянне

Ізноў на даху сёння дождж начуе.
Адчай ля сэрца звіў гняздо сабе.
І толькі ноч чарнільная пачуе,
Як вусны захліпаюцца ў мальбе.

Як просяць у нябёсаў даравання
За словы, справы, думкі, за грахі,

Чакаючы гаючага світання,
Што згоніць дождж-зануду са страхі!

Надзею дасць на любага вяртанне.
Ах, як цаніць не ўмела!
Не змагла.
Яму за шчасце — чуць маё дыханне.
Ён крылы даў!
А я не зберагла.

Здалею боль. Каб толькі не спазніцца!
Пыхлівасць скінуць. Ціха павініцца.

★ ★ ★
Якая ноч! Звініць! Цвіце! Пяе!
Пачатак жніўня! Пахне сырадоём.
А ў стозе, у атаўным, тужаць двое.
Яна яго вінуе, ён — яе.

П’юць ціха слёзы горкія свае,
І студзяць боль, грызе што за жывое.
Маўчанне паміж імі ледзяное,
Ім мудрасці людское не стае.

Дыханне затаілі і маўчаць.
А сэрцы так надрывіста крычаць!
У небе раптам — яркі дзіўны след!

Зляцеў анёлак з зоркаю да ног.
Ах! Засвяціўся пераможна стог!
І вусны ў вусны. Знік і час, і свет!

Ноч без цябе

Па зжаўцелых лістах,
на канве-павуціне
Вераснёвая ноч асцярожна сышла.
Пацалункі свае падарыўшы каліне,
Што сцярожыць мой сон
каля спальні акна.
Гэта ноч без цябе... Сіратліва-пустая.
Упляла ў мае думкі трывогу знарок,
Вінавачу, злуюся, шкадую, гадаю...
І, шукаючы слоў, мітусіцца радок.
На пачуцці святло разалье
свежы ранак,
Не дазволіць больш праваць трывозе,
журбе.
Я бяссонніцы след зарыфмую старанна,
І зап’ю моцнай каваяю ноч без цябе.

★ ★ ★
Водар ліпеня. Вечар ліпавы
Зоры-зернейкі высееў густа.

Мы з табою пад ліпамі і на «Вы»...
Пальцы ў пальцах сціскаем да хрусту.

Водар ліпаў сплыў.
Вечар жнівеньскі
Зоры-зернейкі высееў густа.
Ах, які гэта месяц быў! Ах, які!
Без цябе так самотна, так пуста...

★ ★ ★
Жыву на свеце шчыра, без падману.
З падзякай абразы цалую ў храме.
Хоць не хапаю прыгаршчамі манну,
За долю, што дала, удзячна маме.

А Богу ўдзячна,
што не душыць зайздрасць
Жаночых думак (рэдкаснае шчасце!).
Людскую што дзяліць умею радасць,
І мне знаёмы споведзь і прычасце.

І мужу ўдзячна!
Ён — анёл мой верны!
Мой ветразь!
Паішкаць такога мужа!
Яшчэ жыццю я дзякую бязмерна!
За шлях з рамонкаў, палыну і ружаў!

Віктар ЯРАЦ
★ ★ ★
Цішынёй сустракае нямой
агароджа і позірк за ёй мармуровы —
ён жывы назаўсёды са мной

і пад небам лагодным,
і пад небам суровым.

Хоць травіны між плітак
і апалы лісток
ад цябе перадаць прывітанні не ў сіле,
толькі чуецца мне, як ты шэпчаеш:
— Сыноч... —
пад глыбокім пяском,
пад маўкліваю глінай...

Знаёмая прэлюдыя

Адключаюць фантаны —
фантазіі лета.
Аперэты лістоты —
развітаннем з цяплом вышыні.
Халадзее асфальт.
І сагрэтыя ноты прыветаў
студзіць вецер-гуляка без грахоў і віны.

Дні высокага сонца сыходзяць
павольна-павольна —

выглядаюць каго да разліву
марознай зары
кожным гукам і промнем —
пра тое напамняць
на бярозах сініцы-пудлівіцы
і маўчання сябры-снегіры.

Да сустрэчы, фантазіі лета!
На сімфоніі снежныя
ў касах канцэртных
не прадаюцца білеты.

Раённыя маршруты

Не тармазнуў аўтобус.
«Нет остановки» —
сказаў шафёр.
Інструкцыі такія.
Вось і цягніся з кашолкаю цяжкаю
да свайго пасёлка
разбітаю шасейкаю
і сцежкаю над ровам.
Шкада — без кія.

Душа смылела ў спёку больш,
чым ногі, —
Пра дзень той мама мне расказвала
паволі,
пра тое,
як дарогай пыльна-доўгай
ішла — і вочы засцілала неба з болем.

«Нет остановки».
Як іду праз тое поле —
Пад самым сэрцам успамін
мацней іголка
коле.

★ ★ ★
Сняжынка,
заяццелая ў акно, —
ад цябе далёкай прывітанне.
Сняжынка заяццела — і растала.
А воблачка цяпла
тваіх святальных губ
маўчанне прабівае вёрстаў ростані.

Іван ЖДАНОВІЧ
Мёд як вакцына

Прысвячаецца Уладзіміру,
шафёру і пчаляру

Свет ашалеў: стральба, пагрозы, злосць...
І што ні дзень, то ўсё ніжэе неба...

...Тут неяк у пакой заходзіць госць:
— Мо мёду трэба?

Усмейкай Уладзімір асвятіў
Зняволеных тугой і непагодай.
...Як лёгка ўсё падправіць у жыцці!..
— Прынёс во мёду...

Азёрнай Мёришчыны бурытыннае
святло —
Вакаынай ад прыгнечанасці духу.
...О, колькі тут раёў было-сплыло —
Й не ўмерлі ж мы! Жыццё —
смакуй ды нюхай.

Заганна пчолицы ў вуллі гараваць!
І покуль мы ў раі сваім —
не трэба й раю.
Дай, Божа, з мёдам долю будаваць:
Не боль жа мы —
Нектар Жыцця збіраем.

Рукаюся з мядоўцам-пчаляром —
І ўжо імунітэт як быццам вырас:
Бо закрунуў мяне сваім крылом

Той Свет дзівосны,
дзе не ўладны вірус.

— І мёду... І святла... І цеплыні...
І пчаляроў руплівых —
вельмі трэба!
Каб радасць надрастала ў цішыні,
Каб марамі прыўзняць-узвысіць неба.

Ці ёсць бо што на свеце саладзей,
Чым волі смак, настоены на працы!
— Дай мёду ўсім — як веру, Дабрадзей:
Каб жыць нам роем — і нічога не баяцца.

Голасам Коласа

Песня-прысвячэнне Песняру

Цёплай вясною ва ўлонне святое раллі
ўпалі, бы кроплі святла,
залатыя зярняты...
Гэтак і Колас пасеяў на любай зямлі
Песні свае — каб у радасці людзі жылі,
Покуль расце збажына
і будуюцца новыя хаты.

Сонцам сагрэтыя,
песні няюць каласы.
Шэптамі Вечнасці родная
поўніцца ніва...
Выказаў словамі Колас жыцця галасы,
Выпаўніў вершамі чару высокай красы —
Каб мы жылі на зямлі сваёй доўга
і вельмі шчасліва...

Прыпеў:

Голасам Коласа песні няе
родны кут:
Гук беларускі высокае Неба пачуе.
Роднае слова знімае закляцце пакут —
Коласа ніва ў далонях Сусвету красуе.

Сонцам сагрэтыя, песні няюць каласы,
Гукамі Вечнасці родная поўніцца ніва...
Выказаў словамі Колас
жыцця галасы,
Выпаўніў вершамі чару высокай красы —
Каб мы жылі на зямлі сваёй доўга,
шчасліва...

Прыпеў.

Міхаіл НІКІЦІН

«Хаты былі на востраве. Востраў гэты, праўда, не кожны прызнаў бы за востраў — аб яго не плёскаліся ні марскія, ні нават азёрныя хвалі. Навокал адно гніла купістая дрыгва ды моклі панурыя лясы...» Прачытаўшы другі раз першыя радкі знаёмых са школьных часоў «Людзей на балодзе», Мікіта Міхайлаў сумна ўсміхнуўся. «Мне ўсё часцей здаецца, — падумаў ён з нейкай мазяхісцкай асалодай, — што мая “хата” таксама стаіць на востраве, толькі дрыгва і “панурыя лясы” не вакол майго вострава, а ўнутры яго...»

«Аднак ужо час гуляць з Атосам». Мікіта заварушыўся на канапе, на якой ляжаў з кнігай у руцэ. Нібы рэагуючы на яго думку, а хутчэй на рух, узняўся са сваёй посцілкі прыгожы шакаладна-сабаліны з белым сабака — «дваранін» з багатым прымешкам кагосьці з коллі — падышоў да гаспадара і пачаў мякка церабіць яго пастрыжанымі кіпцюрамі, асцярожна браць зубамі за рукі, рытмічна віляючы пры гэтым раскошным хвастом-фантанам. Ён пакуль яшчэ ціха енчыў, патрабуючы, каб яго вялі гуляць. «Ах, ну што з табой зробіш?! Трэба!» Адклаўшы кнігу, Мікіта ўзняўся з канапы і пачаў апранацца. Трэба было яшчэ наліць у таз цёплай вады для мыцця лап Атоса пасля вяртання з вуліцы і сказаць маці, што ідзе выгульваць сабаку. Тым часам Атос не жадаў чакаць і енчыў усё грамчэй, прычым у яго енках можна было пачуць нешта падобнае на чалавечыя слова «мама», і цёрся мордай аб ногі Мікіты, патрабуючы весці яго гуляць без усялякага прамаруджвання, так што нават перашкаджаў.

...Мікіта ўзяў Атоса з дабрачыннага прытулку каля пяці гадоў таму. Там пра яго ведалі толькі тое, што ён з маленькай рыжай сяброўкай жыў у лесе каля аўтазаправачнай станцыі, супрацоўнікі якой падкормлівалі іх. Недзе паблізу ад горада Ліды на Гродзенскай шашы. У прытулку яму і мянушку далі. Мікіта хацеў пераназваць гэтага «хлопца з гродзенскай трасы» Умкам, як звалі папярэдняга сабачку, карлікавага пудзелька, які нядаўна памёр ад сардэчнай хваробы. Але малыя пляменнікі папрасілі не рабіць гэтага, бо, на іх думку, такога прыгожага сабаку і нельга было зваць інакш, як Атос. Колькі гадоў яму было? Калі гаспадыня прытулку перадавала сабаку паводле акта «на пажыццёвае ўтрыманне», то казалася, што ветэрынар вызначыў яго ўзрост па зубах — не болей як два гады. Цяпер яму гадоў сем. А калі ветэрынар памыліўся, то і болей.

— Ну хопіць ужо, тваё сіяцельства! — нападзартам папракаў Мікіта сабаку, успамінаючы літаратурнага героя па мянушцы Атос, які на самай справе быў графам дэ Ла Фер. — Разумеі, што ты сабака і павінен цярдзец. Хто не церпіць — той не сабака, а воўк! Ну ніякай логікі ў тваіх паводзінах. Хіба ж ад таго, што ты мне не даеш абутыя сандалі, мы хутчэй выйдзем? Эх ты, чатырохногае! Пачакай, я маме скажу, што мы ідзём гуляць!

Мама Мікіты Міхайлава, Ганна Міхайлаўна, ужо пяць гадоў амаль нерухома ляжала ў пасцелі. А да таго гады з два хадзіла ледзь-ледзь з дапамогаю сына, і з кожным месяцам рабіць ёй гэта было ўсё цяжэй і цяжэй. Ужо бралі з сабой на кожную прагулку табурэтку, каб маці магла прысесці. Нарэшце злягла зусім. Наракалі спачатку на радыкуліт, але потым высветлілася, што, як сказаў адзін

з запрошаных мясцовай паліклінікai урачоў, справа была «ў галаве» — амаль перастала працаваць тая частка мозгу, якая адказвае за рух і каардынацыю.

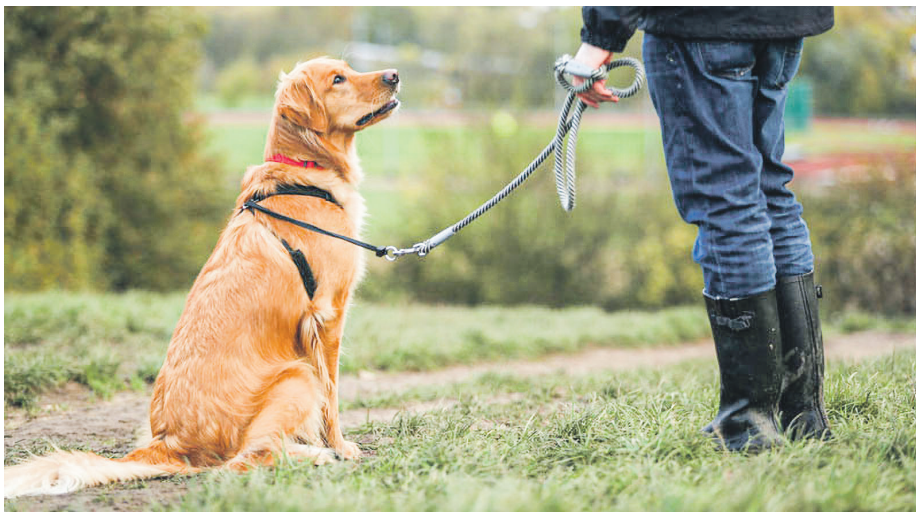
Мікіта Міхайлаў жыў з маці адзін, калі не лічыць Атоса. Маючы без двух гадоў шэсць дзясяткаў, ён так і не ажаніўся і ўжо нават не думаў пра гэта. Даглядаць Ганну Міхайлаўну ў будныя дні дапамагала Мікітава пляменніца Маша, а ў выхадныя, як зараз, заставаўся з мамай сам. Бацька яго памёр больш за трыццаць гадоў таму ад раку, выкліканага радыяцыяй. Ён быў геолог і ў час катастрофы на Чарнобыльскай атамнай станцыі працаваў непадалёку...

— Хочаш піць, мама? Я зараз прайдуся з Атосам.

Не чакаючы адказу, Мікіта паднёс да вуснаў маці сасок пластыкавай бутэлькі з цёплым кіпнем. Жанчына зрабіла пару глыткоў і сціснула зубы і вусны, даючы зразумець, што болей не хоча.

— Тады я пайду.

— Ідзі.

Вось і ўся размова. Міхайлаўна ўжо гады за тры размаўляла толькі так, рэдка калі ад яе пачуеш два словы запар. А часціком і аднаго слова не пачуеш — ледзь заўважна пакачае галавой і ўсё... А калісьці была камуністка, брыгадзёр на заводзе і актыўная мясцамаўка ў прафсаюзе. На пенсіі ўжо нястомна завыхалася на дачы, не даючы з-за гэтага кавалачка зямлі спакою ні сыну, ні сястры, ні дачцэ. А вось цяпер нічога не трэба. Дача зарастае пустазеллем. Яна не можа, а сыну няма калі.

— Ну пойдзем ужо, Атос! Давай сюды сваю галавешку.

Надзеўшы сабаку проста праз галаву зашпілены ашыйнік, Мікіта выйшаў з ім з кватэры ў пад’езд, а потым у двор — прасторны і вельмі зёлёны.

— Куды накіруемся, браце Атосе? — нападзартам спраўтаў Мікіта сабаку. Да іх паслуг было некалькі прагулачных маршрутаў з варыянтамі. Тут вам не цэнтр горада, дзе ўсё ў асфальце, прыпаркаваных машынах і вузенькіх прылізаных газончыках, дзе, здаецца, кожная травінка падлічана. Калі Мікіту было ўсё роўна, ён ішоў гуляць туды, куды сам сабака пацягне. Атос пацягнуў направа.

— На возера хочаш? Вось і добра. Толькі давай па дварах, а не вуліцай. Згодны?

Ад іх двара да тралейбуснага прыпынку вяла вымашчаная пліткай дарожка. Недзе на палавіне ад яе ўлева адыходзіла такая ж дарожка, якая вяла ў суседнія двары, у глыбіні жылога масіву. Мікіта павярнуў на яе, і Атос не стаў «спрацацца», а ён «спрацацца» ўмеў, калі хацеў! Бывала, упрэцца ўсімі чатырма не горш за таго асла, калі не падабаецца яму абраны гаспадаром напрамак. Ледзь з месца сцягнуў, і ўжо ніякага задавальнення ад той прагулкі.

Пераходзячы з аднаго зялёнага двара-парку ў другі і ў трэці, гаспадар і яго сабака павольна, з затрымкамі, якія патрабаваліся Атосу, каб абнюхаць і памеціць чарговае цікавае для яго месца,

спусціліся па схіле невысокага ўзвышша да сапраўднага парку, праз які звільстай стужкай пралёг канал Сляпянскай воднай сістэмы. У гэтым месцы старыя дрэвы стваралі цень, і, нават не асабліва напружваючыся, можна было ўявіць сябе на беразе якой-небудзь лясной рачулі з павольнай плыню, якіх раней, у далёкія ўжо часы, нямала пабачыў падчас суботніх і нядзельных паходаў з сябрам...

— Ідзём, браце Атосе...

Бераг штучнай рачулі неўзабаве выявіў гаспадара і сабаку з ценю на сонца і да шырокай вуліцы з інтэнсіўным рухам. Добра, што ёсць пераход са святлафорам. Праз пару хвілін былі ўжо на тым баку. Там водная сістэма і зялёная зона адпачынку ўздоўж яе мелі свой працяг, але Мікіта не збіраўся ісці далёка. Толькі пастаяць каля магутнага рукатворнага вадаспаду — сапраўднай гордасці іх мікрараёна, паслухаць шум вады, палюбавацца тым, як гуляюць і адпачываюць іншыя людзі каля штучнага возера, якое пачыналася адразу за вадаспадам.

і час. Мікіта падобным чынам не адпачываў ніколі, бо ніколі не меў ні грошай, ні часу, а толькі працу. Што зробіш, калі ў яго такі востраў, дзе ўсё толькі працуюць і ніколі не адпачываюць? Нават на сама лёце ён лятаў усяго чатыры разы. Апошні раз — больш за трыццаць гадоў назад. Іх студэнцкі будаўнічы атрад лятаў на працу ў тады яшчэ савецкі Таджыкістан. Бацька, дарэчы, таксама ніколі ні на адным курорце або ў санаторыі не быў, а толькі працаваў пакуль не памёр. Атрымліваецца, што свой востраў Мікіта атрымаў у спадчыну ад бацькі. Маці да пенсіі дзевідзе з савецкіх санаторыяў і курортаў пабывала з малодшай дачкой.

Але ж, паглядзеў на людзей, ды і хопіць. Надта ўжо сёння прыпякае. І маці дома зусім адна. Мікіта Міхайлаў яшчэ раз акінуў вокам возера з воднымі веласіпедамі і лодкамі, запоўненыя людзьмі берагі. Ён падумаў, што ў рэшце рэшт усё тут штучнае акрамя неба і сонца: і канал, і возера, і зялёная зона навокал. Усё гэта з’явілася на месцы натуральнага тарфянога балота з чаротамі і камарамі. На супрацьлеглым баку возера, на ўзвышшы ззяла золатам купалоў вялізная, стромкая, як ракета, белая царква. Яе асвяцілі гады са тры таму. Хацелася Мікіту зайсці хоць раз і паглядзець, як там унутры, але і гэтага ён не можа, бо царква тая ўжо на іншым востраве, па-за межамі звычайнай «крокавай даступнасці». А пайсці ці паехаць кудысьці проста так — не на работу, не з сабакам, не ў магазін, не ў аптэку — выпадае нячаста. Дома ж маці адна. Калі быў апошні раз у тэатры, музеі, кіно, забыўся ўжо.

Гуляючы з Атосам, Мікіта Міхайлаў ніколі не вяртаўся дадому тымі ж сцежкамі і дварамі, якімі ішоў да таго як павярнуць назад. Выбіраў іншыя. Таму яго звычайны прагулачны маршрут нагадваў няроўнае кальцо або пяццю. Падумаючыся прабітай чалавечымі нагамі камяністай сцежкай па досыць стромкім адхоне на штучную тэрасу, насыпаную гадоў пяцьдзесят назад для пабудовы чарговага дома, Мікіта ўспомніў Крым. Там сцежкі былі такія ж стромкія і насычаныя дробнай вапняковай жарствой. Тут жарства пад нагамі была цагляная, сілікатная, але і ладна з ёй. «Ну вось, — падумаў ён, пасміхаючыся сам з сябе. — Пабыў на “моры”, а цяпер караскаюся на амаль сапраўдныя “горы”, і курортны капалюш на галаве!»

Дома першай справай было памыць лапы Атосу, а сабе — рукі. Потым памяняць маці «памперс» і пакарміць яе абедом. Пасля самому паабедзець. Гэта ўсё займала гадзіны са дзве калі, як сёння, была гатовая — толькі разагрэць — ежа.

«Пасля добрага абеду па законе Архімеда...» Мікіта Міхайлаў зноў узяў кнігу і прылёг з ёй на канапу, але праз пяць хвілін чытvo вывалілася з яго рукі і грукнулася аб падлогу. «Сплю, — падумаў Мікіта працягваючыся ад гэтага грукату і падымаючы кнігу. — Ладна, падрамаў яшчэ з чвэрць гадзіны, а потым устану і занатую свае ўражанні ад сённяшняга гуляння, пакуль не забыліся». Грузнаваты немалады мужчына павярнуўся на правы бок тварам да сцяны, прыціснуўшыся шчакай да падушкі, заплуючы вочы і амаль адразу адчуў і пачуў, як на канапу ўскочыў і лёг, прытуліўшыся сваёй спінай да яго спіны, сабака Атос. Гэта было добра знаёма і надта прыемна, але несла з сабой небяспеку, што не захочацца ўставаць праз пятнаццаць хвілін. «Эх, бадзяга!» — дабрадушна падумаў Мікіта пра Атоса і аддаўся дрымоце, як праваліўся.

Прачнуўся ад енкаў Атоса, які зноў патрабаваў весці яго гуляць, злёгка пашчыпваючы за ногі і плечы зубамі. «Як?! Ужо амаль палова на шостую? Сапраўды, трэба зноў з ім на вуліцу. Але спачатку зайсці да маці...»

Дзень на востраве ўжо схіляўся да захаду сонца.

Мінулае, злучанае з будучым

Няўмольна бяжыць час, аддаляючы ад нас даты, падзеі, імёны, ды не можа паўплываць на памяць нашчадкаў аб тых, хто пакінуў пасля сябе важкі след, заслужыўшы тым самым удзячнасць наступных пакаленняў. Беларускі паэт Аляксей Пысін не выключэнне.

Пра Аляксея Васільевіча хочацца гаварыць з асаблівай цеплынёй і павагай. Ціхі даверлівы голас, прыязны позірк, шчыры поціск рукі — такім яго запамнілі чытачы, сябры і калегі. Ён быў чалавекам на рэдкасць простым і сціплым, але мог сказаць так, што гэта запаміналася. Так, як і павінен гаварыць сапраўдны паэт.

Лёс гэтага чалавека апалены агнём вайны, але ў яго вершах — бязмежная любоў да жыцця, сваёй малой радзімы Магілёўшчыны. Імя Аляксея Пысіна цесна звязана з Магілёўскай абласной бібліятэкай. З'яўляючыся старшынёй абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў, ён быў частым госцем бібліятэкі, неаднаразова браў удзел у літаратурных канферэнцыях і вечарах. І, што характэрна, заўсёды гаварыў і пісаў толькі па-беларуску, бо быў актыўным прапагандыстам роднай мовы.

Калі ў 1967 годзе адбылася важная падзея ў жыцці горада — абласная бібліятэка расчыніла дзверы для сваіх чытачоў у новым прасторным будынку, Аляксей Васільевіч, які прысутнічаў на ўрачыстай цырымоніі адкрыцця, на старонках газеты «Літаратура і мастацтва» адзначыў: «Падзея гэтая стала сапраўдным святам кнігі, святам чытачоў... Добры падарунак атрымалі магілёўскія кнігалюбы!»

У 1979 годзе А. Пысін пакінуў бібліятэцы на памяць кнігу «Ёсць на свеце мой алень» з аўтографам, якая беражліва захоўваецца ў Музейным пакоі кніжніцы.

Ужо больш за сорак гадоў, як Аляксея Васільевіча не стала, Магілёўская абласная бібліятэка аддае даніну павагі знакамітаму паэту-земляку, арганізуючы ў яго гонар мерапрыемствы і выстаўкі, знаёмячы такім чынам новыя пакаленні чытачоў з асобай А. В. Пысіна і яго творчасцю.

Пачынаючы з 2011 года ў Магілёўскай абласной бібліятэцы штогод праходзіць навукова-практычная канферэнцыя «Пысінскія чытанні». За гэты час праведзена вялікая работа па папулярызацыі творчай спадчыны А. Пысіна, а самыя значныя і маштабныя праекты мелі шырокі рэзананс у культурным асяроддзі не толькі нашага рэгіёна, але і краіны ў цэлым.

Навукова-практычная канферэнцыя «Пысінскія чытанні», у аснове якой літаратурнае крэатыўнае і знаёмства з традыцыямі Магілёўскай вобласці, мае важнае значэнне не толькі ў папулярызацыі жыцця і творчасці Аляксея Пысіна, але і ў абмеркаванні актуальных праблем сучаснага літаратуразнаўства, мовазнаўства і журналістыкі, актывізацыі даследчай працы па вывучэнні творчасці іншых пісьменнікаў-землякоў. Канферэнцыя неаднаразова становілася дыялогавай пляцоўкай, дзе абавольваўся досвед устаноў культуры вобласці па захаванні і музеіфікацыі творчай спадчыны М. Гарэцкага, А. Куляшова, І. Чыгрынава, А. Адамовіча, Б. Мікуліча, І. Пехцерава, А. Пісьменніка і інш.

Штогадовае правядзенне Пысінскіх чытанняў патрабуе глыбокага і дэтальнага вывучэння жыцця паэта, таму пошукавая і даследчая дзейнасць вядзецца спецыялістамі бібліятэкі па розных кірунках. Гэта і вывучэнне матэрыялаў, якія захоўваюцца ў фондах бібліятэк, музеяў, архіваў, рэдакцый газет, супрацоўніцтва з даследчыкамі творчасці Пысіна, а таксама з людзьмі, якія былі з ім знаёмы. Добрыя сувязі наладжаны з сям'ёй Аляксея Васільевіча.

Зварнуўшыся ў Нацыянальную дзяржаўную тэлерадыёкампанію Рэспублікі

Беларусь, бібліятэка набыла аўдыязапісы выступленняў Аляксея Пысіна, твораў паэта ў выкананні аўтара і заслужаных артыстаў, рэпартажы з творчых вечароў.

Дзякуючы супрацоўніцтву з Беларускім дзяржаўным архівам-музеем літаратуры і мастацтва бібліятэка стала ўладальнікам копій унікальных архіўных фатаграфій, рукапісаў і дакументаў. Гэтыя матэрыялы ляглі ў аснову персанальнай экспазіцыі, створанай у Музейным пакоі гісторыі кнігі і бібліятэкі да 95-годдзя паэта.

*Когда уйду, закончив жизни срок,
ви, дети, знайте: я не одинок.
Я не в земле останусь погивать —
весной тюльпаном к солнцу
име вставать...*

М. Хонин

«Стану красным тюльпаном»,
1973

*...Я гляджу на дайняе курганне,
На траву, на рижых мурашож.
Ведаю: калі імя не стане —
Я ў сваю дывізію найшоў.*

А. Пысін

«Пайшлі мы шашанскую шахорку...»,
1966

Асаблівую ўвагу прыцягваюць арыгіналы дакументаў з асабістага архіва Пысіна, якія прадставілі яго родныя: дзяржаўныя ўзнагароды, пасведчанне аб нараджэнні, працоўная кніжка, ваенны білет, бланкеты з запісамі.

Шматгадовая пошукава-даследчая дзейнасць па вывучэнні і папулярызацыі жыцця і творчасці Аляксея Пысіна ацэнена на высокім узроўні: па выніках 19 тура рэспубліканскага агляду-конкурсу «Бібліятэка — асяродак нацыянальнай культуры» абласная бібліятэка ўдастоена першай прэміі ў намінацыі «За навацыі».

Але даследаваць жыццё і творчасць Аляксея Пысіна мы не перасталі, працягваем займацца гэтым і сёння, у сувязі з чым адкрываюцца новыя і цікавыя факты з яго біяграфіі. Адным з такіх грунтоўных пошукавых даследаванняў вучонага сакратара бібліятэкі Ю. А. Касцюк і распачаліся сёлета XI Пысінскія чытанні, якія налілі назву «З будучым мінулае сшываю...» і былі прымеркаваны да аб'яўленага ў Беларусі Года гістарычнай памяці. Датычыцца яно літаратурных прафесійных узаемазвязей і сяброўскіх стасункаў Аляксея Васільевіча Пысіна з вядомым калмыцкім пісьменнікам Міхаілам Хонінавым, які яшчэ пры жыцці стаў героем дакументальных і мастацкіх твораў.

Высветлілася, што беларуская старонка жыцця калмыцкага паэта была адкрыта ў пачатковы перыяд вайны, калі ён, вырваўшыся са Смаленскага акружэння летам 1941 года, стаў адным з арганізатараў партызанскага руху ў Мінскай і Магілёўскай абласцях. Легендарны камандзір партызанскай роты быў вядомым папечнікам і ворагам пад імем Мішы Чорнага, за якога фашысты абычалі вялікую грашовую ўзнагароду.

Аляксей Пысін заўсёды суправаджаў калмыцкага сябра ў яго гасцявых паездках па Магілёўшчыне і Беларусі пасля вайны. Не раз яны праедуць партызанскімі сцежкамі па Усакінскіх лясах Клічаўскага раёна, наведваюць Слаўгарадскі раён, дзе будзе шмат кранальных сустрэч, слёз і ўспамінаў. У кастрычніку 1978 года пісьменнік-франтавік Міхаіл Хонінаў пабывае і ў Магілёўскай абласной бібліятэцы, дзе адбудзецца яго творчая сустрэча з чытачамі, калегамі і палярамі і сябрамі-аднапалчанамі.

Знойдзеныя намі факты і матэрыялы сведчаць аб тым, што адносіны

паміж Хонінавым і Пысіным былі вельмі цёплыя. Мяркуюць самі. Два паэты-франтавікі, творчасць абодвух цесна звязана з народнай паэзіяй, абодва пісалі пра сваю малую радзіму, пра добрыя традыцыі сваіх народаў, яго мірнае жыццё і гераічную барацьбу з фашысцкімі захопнікамі. І пайшлі яны адзін за адным: Пысін — у жніўні, а Хонінаў, які вельмі балюча ўспрыняў вестку аб смерці сябра, праз месяц, у верасні 1981 года.

Усе сабраныя факты, у тым ліку копіі архіўных дакументаў, увайшлі ў выдадзены бібліятэкай інфармацыйны буклет

Такім чынам была адкрыта новая старонка ў летапісе жыцця Аляксея Пысіна, і праз гістарычны аспект у літаратурным крэатыўнае ўдзельнікі навукова-практычнай канферэнцыі шырэй пазнаёміліся з літаратурнымі традыцыямі Магілёўскай вобласці. У рабоце канферэнцыі ўзялі ўдзел члены Магілёўскага абласнога аддзялення Саюза пісьменнікаў Беларусі і яго старшыня А. Казека, члены гарадскога літаратурнага аб'яднання «Ветэран», выкладчыкі і студэнты Магілёўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя А. А. Куляшова, чытачы бібліятэкі.

Другая частка канферэнцыі мела віншавальны характар. Разам з усімі прысутнымі гасцямі бібліятэка ўшаноўвала двух магілёўскіх пісьменнікаў, двух Віктараў Іванавічаў — Арцём'ева і Кунцэвіча: аднаго — з 95-годдзем, другога — з 65-годдзем. Нягледзячы на тое, што праводзім Пысінскія чытанні мы звычайна ў дзень нараджэння Аляксея Пысіна, 22 сакавіка, сёлета было зроблена выключэнне, і чытанні адбыліся 21 сакавіка, у дзень нараджэння гэтых выдатных юбіляраў. Тым больш што адзін з іх быў блізім сябрам Аляксея Васільевіча, а другі прайшоў пусцінскую школу прыгожага пісьменства.

У якасці персанальных падарункаў юбілярам супрацоўнікі бібліятэкі падрыхтавалі змястоўныя і цікавыя літаратурныя паведамленні.

«Зваротныя масты Віктара Кунцэвіча» — пад такой назвай прагучаў літаратурны даклад аднаго з юбіляраў, падрыхтаваны загадчыкам аддзела крэатыўнага С. М. Шаўцовай. Нарадзіўшыся ў Сусветны дзень паэзіі, Віктар Іванавіч пачаў пісаць вершы яшчэ ў дзяцінстве і зараз з'яўляецца аўтарам дзясятка кніг не толькі паэзіі, але і прозы. У сваіх творах ён вельмі шчыры, даверлівы і адкрыты, за што і падабаецца чытачам.

Галоўны бібліятэкар Г. М. Дзятлава свой даклад «Наўзбоч дарог яго жыцця» прысвяціла найстарэйшаму магілёўскаму пісьменніку і крэатыўнаму Віктару Іванавічу Арцём'еву, галоўнаму біёграфу, даследчыку і прапагандысту літаратурнай спадчыны Аляксея Пысіна, нязменнаму ўдзельніку Пысінскіх чытанняў. Іх знаёмства адбылося ў 1955 годзе і амаль адразу перарасло ў моцнае сяброўства, якое доўжылася чвэрць стагоддзя. На сёння В. І. Арцём'еву напісаў

Фота Аліны Нідра.

Удзельнікі XI Пысінскіх чытанняў.

Яркім пацвярджэннем моцных сувязей паэтаў двух брацкіх народаў стаў відэадаклад Рымы Ханінавай «Калмыцка-белорусские литературные связи XX—XXI вв. в аспекте краеведения». Сама Рыма Міхайлаўна, будучы паэтам, літаратуразнаўцам, доктарам філалагічных навук, кіраўніком аддзела фальклору і літаратуры Калмыцкага навуковага цэнтра Расійскай акадэміі навук, актыўна займаецца папулярызацыяй літаратурнай спадчыны свайго бацькі. Пра плённыя вынікі сваёй дзейнасці яна расказала ў анлайн-выступленні і выказала словы падзякі абласной бібліятэцы за ўшанаванне памяці пра яе бацьку ў Беларусі, якую Міхаіл Хонінаў лічыў сваёй другой радзімай.

больш за 30 кніг і брашур, вялікая частка якіх прысвечана Аляксею Пысіну.

Словы, сказаныя В. І. Арцём'евым напрыканцы канферэнцыі, прагучалі як наказ маладым на далейшае жыццё: «Я шчыра зычу шчасця маладым! Паверце, калі нечым займаешся з захапленнем, то жыццё становіцца цікавым, змястоўным, лепшым і даўжэйшым. Любіце сваіх бацькоў, родных, малую радзіму, матчыну мову і Айчыну. Будзьце патрыётамі сваёй краіны!»

Хто ведае, можа, у гэтым і ёсць сакрэт даўгаліцця і плённай працы нястомнага прапагандыста пысінскага слова...

Юлія КАСЦЮК,
вучоны сакратар Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна

Эпахальная будзённасць

Зазірнуць у мінуўшчыну, рэканструюваць асобныя фрагменты гісторыі цалкам рэальна. Праз неспрэчны дотык, візуальнае ўспрыманне. Такую ўнікальную магчымасць даюць дакументы. Архіўная эўрыстыка — адзін з найбольш запатрабаваных напрамкаў сучасных даследаванняў, які дазваляе адчуць мінулае навобмацак, зразумець вялікіх папярэднікаў праз цеплыню сямейнага і сяброўскага агменю.

Адрасы юнацтва

«У жніўні гэтага года я пару дзён была ў Мінску, наведвала татаў мемарыял (памятная дошка на будынку педуніверсітэта. — М. Т.), паклала кветкі. Пабывала ў музеі Я. Коласа, сябра нашай сям’і. Данііл Канстанцінавіч ласкава паказаў мне і маім спадарожніцам музей», — пісала Таццяна Замоціна да Ніны Ватацы ў лістападзе 1985 года.

Дачка акадэміка Івана Замоціна (1873—1942) жыла ў пасёлку Паўлава Усевалажскага раёна Ленінградскай вобласці. Адтуль і падтрымлівала сувязь з Мінскам,

З фондаў музея «Гасцёўня Галубка».

Эдуард Галубок. Мінск, 1936 г.

ствам, выступаў на літаратурных вечарах. У верасні 1925 года ў БДУ прайшло ўрачыстае пасяджэнне ў гонар 25-гадовай культурнай і навуковай дзейнасці аўтарытэтнага вучонага.

Перад намі невядомы ліст Дзмітрыя Жарынава (на рускай мове), адрасаваны Івану Замоціну. Па тых часах — някідкі запіс, які выконвае сваю будзённую функцыю. Сёння яго значэнне можа быць узведзена да рукапіснай спадчыны, унікальнага рукаворнага дакумента эпохі, які сведчыць асаблівасці камунікацыі некалькіх выдатных творчых асоб, удзельнікаў нацыянальнага і дзяржаўнага будаўніцтва 1920-х гадоў:

Паважаны Іван Іванавіч!

Пасылаем Вам план «Паэтыкі» Барычэўскага. Былі б вельмі ўдзячны, калі б знайшлі час даць водгук. Пры гэтым — праграмай зацікавіўся К. М. Міцкевіч (пісьменнік Якуб Колас. — М. Т.), але ён згаджаецца даць водгук толькі ў тым выпадку, калі папярэдне пагаворыць па гэтай справе з Вамі. Ці не ўвойдзеце з ім, так бы мовіць, у неспрэчны на гэты прадмет кантакт? Можна быць, ці не атрымаецца ў выніку даць калектыўны водгук?

Адаю ўсё на Ваш разгляд. Але водгук вельмі патрэбны і нам, і Барычэўскаму, які вельмі хвалюецца з нагоды лёсу свайго плана.

Прыміце і г. д.
Прывітанне Веры Паўлаўне.
Д. Жарынаў.
Мінск, 17 лістапада 1925.

Даследаванне Яўгена Барычэўскага «Паэтыка літаратурных жанраў», пра якое, праўдападобна, ідзе гаворка ў лісце, пабачыла свет у Беларускім дзяржаўным выдавецтве (Мінск, 1927).

Паэтычная ўсмешка акадэміка

У юбілейным выпуску «ЛіМа» ад 25 лютага 2022 года мы згадвалі вершаваны твор Івана Замоціна, прысвечаны творчаму пабраціму штодзённіка — Інстытуту літаратуры і мастацтва. У некаторых строках паэтычнага опуса «***Наш ЛіМ работавіць прыкладна» (1935), напісанага ў духу карпаратыўнага капісніка, называюцца канкрэтныя персаны:

Над темой млеют аспиранты,
Молчат глубоко докторанты,
Подался Ляпич как-то в бок,
И в сферах разных «даручений»
И корректурных изменений
Порхает вечно Голубок.

За кожным з названых, тут і далей, у жартаўлівым кантэксце прозвішчаў — свой лёс і жыццёвыя выпрабаванні. Пры тым, што творчыя іпастасі шмат у чым падобныя. Паэт, крытык, перакладчык Раман Ляпіч (1906—1977). Пісьменнік, крытык Сямён Куніцкі (1902—1940) у 1932—1936 гадах быў вучоным сакратаром Інстытута мовы, літаратуры і мастацтва АН БССР, памёр у лагеры на Калыме. Прапаў без вестак на фронтах Вялікай Айчыннай вайны Эдуард Галубок (1906—1943). Найбольш паспяховымі былі жыццё і навуковая кар’ера Любові Фіглоўскай (1908—1979), літаратуразнаўцы, педагога, доктара філалагічных навук.

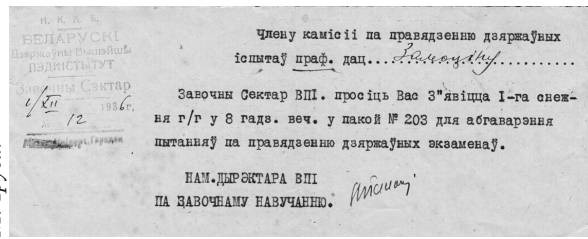
У творчай дынастыі Галубкоў найбольш вядомы драматург і рэжысёр, першы народны артыст Беларусі (1928). Старэйшы з сыноў Уладзіслава Галубка пачынаў свой шлях з тэатральнай трупы бацькі. Затым быў Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт (скончыў у 1930 годзе), аспірантура і праца ў Інстытуце літаратуры і мастацтва, Інстытуце гісторыі АН БССР.

у 1929-м). Выкладаў у Беларускім дзяржаўным універсітэце з 1921 года. У сталіцу БССР прыбыў па запрашэнні першага рэктара БДУ У. І. Пічэты, які асабіста рэкамендаваў свайго калегу на заняцце кафедры рускай гісторыі.

Навуковец спецыялізаваўся на XIX — пачатку XX стст., метадыцы выкладання гісторыі і грамадазнаўстве; захапляўся краязнаўствам, выступаў на літаратурных вечарах. У верасні 1925 года ў БДУ прайшло ўрачыстае пасяджэнне ў гонар 25-гадовай культурнай і навуковай дзейнасці аўтарытэтнага вучонага.

Эдуард Галубок з энтузіязмам пісаў пра новыя з’явы ў беларускай культуры 1930-х гадоў. Ён адзін з аўтараў калектыўных прац «Драматургія» (Мінск, 1934), «Пісьменнік і мова» (Мінск, 1934), укладальнік некалькіх фальклорных зборнікаў. Дысэртацыйнае даследаванне, прысвечанае беларускай драматургіі, не было прыведзена да завяршальнага этапу абароны з прычыны арышту бацькі. Асноўныя моманты навуковай працы прайшлі апрацаваць у друку, у тым ліку на старонках часопіса «Мастацтва і рэвалюцыя» (1932, № 3—4) — «Творчы шлях 3-га Беларускага дзяржаўнага тэатра».

З прыватнага збору М. Трусы.

З працоўнага эпістальнага збору Івана Замоціна. 1936 г.

Вежавымі ў справе вяртання імя Эдуарда Галубка сталі публікацыі ў зборніку «Скрыжалі памяці» (2005, кніга 1), што прадстаўляе творчую спадчыну пісьменнікаў Беларусі, якія загінулі ў гады Другой сусветнай вайны. У выданне, падрыхтаванае прафесарам Алесем Бельскім, увайшоў кароткі біяграфічны нарыс, а таксама скарачаныя тэксты агляднага артыкула «Да пытання аб дзіцячай кнізе ў БССР. Творчасць Янкі Маўра» і рэцэнзіі на паэтычны зборнік Зіны Бандарынай «Веснацвет» (1931).

На жаль, да гэтага часу мы не мелі ўяўлення нават пра знешнасць аднаго з аўтараў, якія тварылі ў абстаўнцы драматычных і лёсавызначальных 1930-х гадоў. Біябібліяграфічны даведнік «Беларускія пісьменнікі» (т. 2, 1993), падрыхтаваны Інстытутам літаратуры імя Янкі Купалы, не стаў выключэннем.

Пасля праведзенай пошукавай працы інфармацыйнае лакуна папоўнілі фонды мінскага музея «Гасцёўня Галубка». Невымоўнае адчуванне, калі праз 86 гадоў на цябе глядзяць вочы, якія калі і не заклікаюць да гістарычнай справядлівасці, то, прынамсі, дакараюць у неабходнасці простага чалавечай памяці.

Зусім не лішні на карціне

Апошнія гады жыцця Таццяны Замоцінай праходзілі на самоце. Пахавала маці і мужа. У лісце да Ніны Ватацы пісала: «Адной жыццё дрэнна і цяжка. Часта хварэю. Праўда, наведваюць мяне далёкія сваякі, старыя сябры (нават прыязджаюць часам з Мінска школьныя сяброўкі, сябры юнацтва), бываюць мае калегі і былыя вучні. Апякуецца мной ужо некалькі гадоў (цалкам добраахвотна) дачка адной маёй былой вучаніцы, студэнтка IV курса фармацэўтычнага інстытута. Проста вельмі добры і спагадлівы чалавек. Возіць мне прадукты з горада, стараецца быць чымсьці карыснай. Я з ёй ездзіла ў Мінск у жніўні гэтага года. Яна ў захапленні ад маіх старых сяброў і ад горада. Я таксама вельмі люблю Мінск і захапляюся яго прыгажосцю».

З прыватнага збору М. Трусы.

Марыя Жыдовіч і Таццяна Замоціна. Мінск, 1937 г.

На некаторых аматарскіх здымках, дасланных у Беларусь, Таццяна Іванаўна ў кампаніі дзвюх невялікіх беспародных сабачак. Пра гэта чытаем і ў лісце: «Жыву я адна са сваімі зверанятамі». А потым сціслыя радкі, якія пераносцяць нас у даваенны Мінск: «Тата таксама вельмі любіў хатніх жывёл, даглядаў іх сам. Татаў улюбёнец — папугай — пражыў у нас 20 гадоў. Былі і каты, і марскія свінкі».

Вось гэтых штрыхоў і не хапала ў агульнай карціне. Такія дэталі, зафіксаваныя надзейнымі сведкамі, здольны прыўнесці непаўторны каларыт і важную жывінку ў любы жыццёпіс. Так і ўяўляецца: гасцей акадэміка Замоціна, навуковую і творчую эліту маладой Беларусі, па-свойску вітае зялёны хатні гадаванец...

Мікола ТРУС,
кандыдат філалагічных навук

Сям’я Замоціных: Таццяна, Вера Паўлаўна, Іван Іванавіч. Алушка, 1920-я гг.

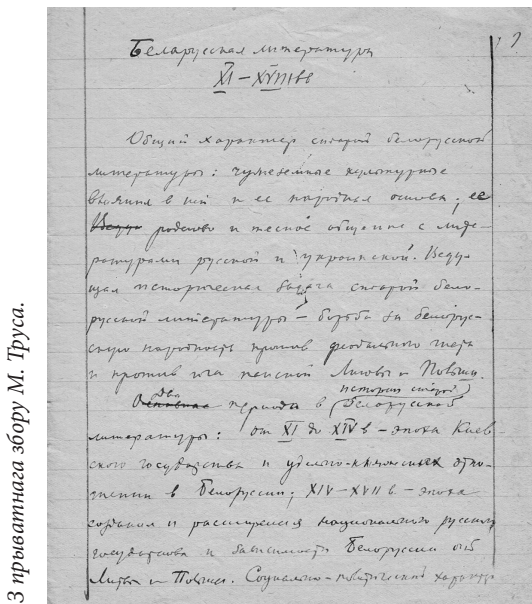
горадам свайго юнацтва. Удалося захаваць некаторыя рукапісы і кнігі аднаго з заснавальнікаў беларускай гуманітарыстыкі. Імі і дзялілася з даследчыкамі. Сёння гэтыя залацінкі інфармацыі пра мінулае расцярушаны па дзяржаўных і прыватных зборах. Сабраць іх — пачэсная місія і наш надзённы клопат.

Таццяна Іванаўна мела ў Мінску шэраг сваіх адрасоў. Некалькі дзесяцігоддзяў Замоціны жылі па суседстве з сям’ёй вучонага-медыка Сяргея Мялкіх (1877—1952). Зінаіда Мялкіх, адна з вучаніц акадэміка, абараніла дысэртацыю на кафедры рускай літаратуры БДУ — «П’еса А. П. Чэхава “Вішнёвы сад”» (1954).

Пакуль не даводзілася сустракаць сведчанні пра сяброўства Таццяны Замоцінай з Марыяй Жыдовіч (1906—1977), першай жанчынай у Беларусі — доктарам філалагічных навук. А вось адшуканы здымак 1937 года гэта не толькі наглядна пацвердзіў, але і вызначыў напрамак далейшых архіўных росшукаў.

Творчыя клопаты 1920-х

Адным з калег Івана Замоціна быў Дзмітрый Жарынаў (1975, Ташкент — ?). Біяграфічныя звесткі пра гэтага гісторыка, і без таго небагатыя, абрываюцца на выездзе з Мінска ў 1928 годзе (па некаторых звестках —

Старонка рукапісу Івана Замоціна «Беларуская літаратура XI—XVIII стст.».

З прыватнага збору М. Трусы.

Адчуць унутраны імпульс

Гродзенская фотамастачка Наталля Дораш — неаднаразовы лаўрэат міжнародных фотаконкурсаў і фестываляў. Аднак самай значнай падзеяй ва ўласным фатаграфічным жыцці яна некалі называла фотавыстаўку «Палешукі» ў Нацыянальным гістарычным музеі, якую склалі рэтрафатаграфіі 70—80-х гадоў мінулага стагоддзя, зробленыя на гомельскім Палесці. Сёлета яна прадставіла чарговы фотапраект у сценах гэтага музея. Аб’ектам зацікаўлення ў стала поле ў мікрараёне Фарты, а экспазіцыя мае шматзначную назву «Толькі поле перайсці».

Наталля Дораш з юнацтва займаецца фатаграфіяй. Больш за 40 гадоў трымае ў руках фотаапарат, дзякуючы якому паказвае прыгажосць радзімы, расказвае пра змены, якія адбываліся дзесяцігоддзямі вакол яе, найперш — у родным Гродне. Шмат працавала фотакарэспандэнтам і, што цікава, пэўны час супрацоўнічала з «ЛіМам». «У юныя гады падзарабляла ў газетах публікацыямі сваіх карыкатур — атрымлівалася прыдумляць тэмы для іх і маляваць пёркам з тушшу смешныя карцінкі, — расказвае Наталля Дораш. — Гарадзенскі пісьменнік Аляксей Карпюк заўважыў гэтыя малюначкі і аднойчы запрасіў мяне ў госці. Калі збіралася ад’язджаць у Мінск, паступіўшы на падрыхтоўчае аддзяленне факультэта журналістыкі БДУ, ён прыняў удзел у маім уладкаванні ў сталіцы. Часова я жыла там у яго знаёмых. Аляксей Нічыпаравіч таксама параіў паказаць малюны ў рэдакцыі “ЛіМа”, што я і зрабіла. Так у сярэдзіне 70-х гадоў пачала супрацоўнічаць з выданнем. Калі ўдавалася зрабіць добры здымак, таксама прыносіла яго ў рэдакцыю. Адзін з іх змясцілі на вокладку “ЛіМа” — называўся ён “Дзедавы яблыкі”. Чытачы пісалі мне лісты і дзякавалі за фота. Гэта быў мой першы поспех».

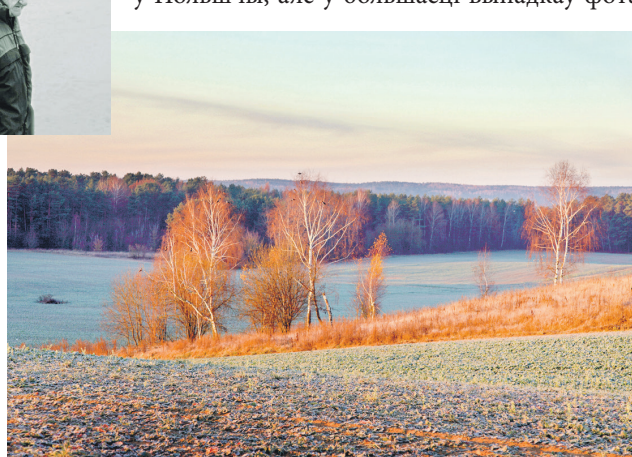
Шмат гадоў яна як фотакарэспандэнт розных выданняў працавала ў жанры фотарэпартажу — менавіта ён стаў асноўным. З выходам на пенсію (і са з’яўленнем у арсенале лічбавай камеры) пераклучылася на здымку краявідаў, нацюрмортаў, з захапленнем бралася за гарадскія сюжэты і партрэты. Падабаецца ёй ствараць і фотакалажы, «прыдумляць» карціны з некалькіх фатаграфій.

Наталля Дораш здзяйсняе паездкі па Гродзенскай вобласці, падарожнічала і па гомельскім Палесці — здымала віды беларускіх вёсак, іх жыхароў і прыроду. У выніку такой актыўнасці ў некаторых беларускіх гарадах і за мяжой прайшлі яе персанальныя фотавыстаўкі. «Сёння здымаю тое, што бачу, з чым даводзіцца сустракацца», — заўважае фатограф, якая, між іншым, жыве ў мікрараёне Фарты, з якога, калі поле перайсці, можна трапіць да маляўнічых берагоў Нёмана. У выніку частых прагулак назапасілася дастаткова здымкаў, каб зладзіць выстаўку «Толькі поле перайсці». Экспазіцыя цалкам лірычная: гэта серыя фатаграфій поля ў Фартах у розныя поры года. Мясціны — адметныя куткі прыроды каля гарадской мяжы на паўночным захадзе Гродна. Мікрараён атрымаў сваю назву ў гонар фартыфікацыйных збудаванняў так званай Гродзенскай крэпасці. Частка з іх захаваўся ў нядраўным стане (вядома, што на полі ішлі баі ў Першую і Другую сусветныя войны). Сёння паблізу — мелавы кар’ер, бор ляснага ўрочышча Пышкі, хутары з агародамі і садамі, лагчына, якая летам вырастае высокімі травамі... Цячэ велічны Нёман.

Да пейзажнай фатаграфіі звяртаюцца многія, аднак толькі адзінкі вылучаюцца сваімі работамі. Для Наталлі Дораш арыенцірамі сталі Антанас Суткус і Валерый Вядрэнка: «Кожны добры фотамайстар уплывае на творчасць іншага фатографа. Дзякуючы Суткусу навучылася бачыць свет простых людзей. У мяне, у той час савецкага фотажурналіста, вочы былі засланы шорамі газетнага штампі, а ў галаве моцна засеў унутраны цензар. Творчасць Суткуса дапамагла пазбавіцца іх. Валерый Вядрэнка — выдатны фотамастак, харызматычны чалавек, моцная асоба. Яго работы шмат гадоў здзіўляюць і захапляюць». Аднак у кожнага аўтара выключна ўласнае бачанне навакольнага свету, і ў Наталлі Дораш яно адметнае, хоць і мае ў аснове агульнае для ўсіх фатографаў — шанцаванне ўбачыць цікавую з’яву і паспець яе сфатаграфавачы: усё ж у большасці выпадкаў справа не ў правільнай пабудове кадра, а ва ўнутраным імпульсе. Важная частка яе пейзажаў — знаходжанне ў кадры жывой істоты. Здавалася б, у пустым сцішаным полі раптам з’яўляецца чалавек, пралятае птушка... «Нават маленькая фігурка чалавека робіць натуру натхнёнай», — адзначае фотамастачка. Яе работы вельмі паэтычныя і, як здаецца, прызначаны для ўдумлівага гледача, здольнага бачыць намёкі, дэталі, метафары. Яны дастаткова ясныя і нават празрыстыя, бо ў творчасці фотамастачкі пераважаюць светлыя колеры, халодныя і цёплыя тоны.

Наталля Дораш большую частку жыцця пражыла ў Гродне. Была магчыма змяніць месца жыхарства, але ад такой перспектывы адмовілася. Калі даводзілася жыць у чужых гарадах, вельмі сумавала па родных мясцінах. А за мяжой не знаходзіла прыцягальных месцаў. Шмат здымала ў Польшчы, але ў большасці выпадкаў фота атрымліваліся падобнымі да звычайных паштовак для продажу турыстам, падкрэслівае фатограф і дадае: «Калі бачу здымкі сонечных пляжаў з пальмамі, заснежаных вяршынь гор, марскіх абшараў і карцінак з квітнеючымі экзатычнымі кветкамі на газонах, адчуваю: усё гэта не міла майму сэрцу. А калі адсутнічае цікавасць да экзатычнай раскошы, то і фатаграфавачы яе не хочацца».

Як адзначаюць арганізатары, праект «Толькі поле перайсці» будзе працаваць да 20 красавіка. Спадзяёмся, што музей і іншыя выставачныя пляцоўкі не толькі сталіцы, але і рэгіёнаў раз месціцца ў сябе наступныя вернісажы гродзенскай фотамастачкі. Так, у яе назапасілася дастатковая колькасць здымкаў жыхароў Гродна і яго відаў 10-гадовай даўніны. Многае змянілася за гэты час, а на фатаграфіях, якія ў хуткім часе складуць серыю «Сны старога горада», захаваўся вобраз Гродна, якім яго ўжо не памятае маладое пакаленне. Наталля Дораш рыхтуе гэты праект, у якую плануе змясціць і дакументальныя здымкі, і калажы, і цікавыя тыпажы жыхароў, і яркі кітч. Яна спадзяецца, што знойдзе зацікаўленых такой фотавыстаўкай галерэйшчыкаў, і аднойчы такі праект адбудзецца — не важна, дзе менавіта.

Яўгенія ШЫЦЬКА

Жыццёвая энергія звыкллага

Выставачны праект Максіма Лагуна «Дзве грані», прымеркаваны да Сусветнага дня распаўсюджвання інфармацыі аб праблеме аўтызму, праходзіць у Нацыянальным мастацкім музеі. Як адзначаюць арганізатары, «Дзве грані» — два напрамкі, у якіх юнаму творцу ўдаецца знаходзіць сваю гармонію: паміж творчасцю і майстэрствам, а таксама магчымасцю іншага погляду на свет — погляду чалавека з аўтызмам. Экспазіцыя ў Мастацкім — трэцяя персанальная выстаўка Максіма Лагуна.

Максім Лагун нарадзіўся ў 2005 годзе. Дыягнаставаны аўтызм моцна перашкаджаў Максіму вучыцца і мець зносіны з людзьмі. Аднак заўважны талент хлопчыка стаў галоўным памочнікам па жыцці. Прышоў займацца ў тэатральную студыю «Сямейны інклюзіў-тэатр “І”». Кіраўнік тэатра Ірына Кісялёва і прадзюсар Леанід Дзінерштэйн сыгралі свае ролі ў лёсе хлопчыка. У стварэнні гэтай выстаўкі яны таксама ўзялі ўдзел.

«Старыя аўтамабілі», 2018 г.

Максім Лагун — выхаванец народнай арт-студыі «Востраў», неаднаразовы лаўрэат і дыпламант рэспубліканскіх і міжнародных мастацкіх конкурсаў, аўтар комікса «Макс разбудзіў пчол» (2020) — па матывах мультсерыяла «Смешарики». На выстаўцы «Дзве грані» прадстаўлена больш за 40 графічных твораў, у якіх ажываюць назіранні аўтара за жыццём гарадскіх вуліц і ўтульных кватэр, уяўленні аб мастацкай спадчыне. Так, вельмі адметныя работы на даволі змястоўнай выстаўцы — «Іван Грозны забівае сына» (2018), «Цой» (2021), «Сляпы» (2017)... Бачыць глядач і цікавыя пейзажы, на якіх адлюстраваны палац Святаполк-Чацвярцінскіх, Чырвоны касцёл, Плошча Незалежнасці, Нясвіжскі замак... А карціны з выявамі, напрыклад, сабора Свеціхавелі і манастыра Джвары раскрываюць першыя пачуццёвыя ўражанні ад падарожжа ў Грузію. Усе творы, незалежна ад колераў і тонаў, вельмі светлыя, прамяністыя, далікатныя.

Важная частка экспазіцыі — праект мастака пад назвай «Навігатар Макс». Вось што пра яго кажа мастацтвазнаўца і педагог Юрый Іваноў: «Гэты праект — гісторыя, якая чымсьці нагадвае нам вядомую драму пра Рабінзона, чалавека, які апынуўся на незаселенай выспе і крок за крокам пачынае выбудоўваць асяроддзе выжывання. Для Максіма яго захапленне і патрэба ў выяўленчай творчасці сталі выратавальным сродкам для стварэння ўласнай жыццёвай прасторы. Падчас работы над праектам Макс пільна даследуе і нібы скануе прастору студыі, і мы раптам заўважаем, як звыкллыя месцы і прадметы набываюць на паперы сваю незвычайнасць, выяўляючы ўтоеную жыццёвую энергію, якую немагчыма выказаць вербальна».

Разглядаць малюны, поўныя дробных элементаў, можна доўга. Але першае, што кідаецца ў вочы, — лінія і колер. У чорна-белай графіцы вельмі добра выяўлена дэталізаваная прастора, Максім Лагун імкнецца да аб’ёмных форм і непаўторных, толькі яму ўласцівых, вобразаў. Аднак творчы метада складана прывязаць да канкрэтнага стылю, гэта хутчэй сінтэз розных відаў

мастацтва. Калі параўноўваць з сучаснымі творчымі пошукамі, то работы Максіма можна суаднесці з такімі кірункамі, як аўтсайдар-арт, прымітывізм. Аўтсайдар, згодна з тэорыяй, — не штосьці прыніжальнае, тут ідзе гаворка пра мастацкую практыку людзей, якія знаходзяцца па-за межамі ўвагі часам нават прафесійнай супольнасці. У пэўнай ступені яны не ўпісваюцца ў звыкллыя рамкі сацыяльных норм і ўстановак. Зразумела, што творчыя спробы і лад жыцця ў іх выпадку непарыўна звязаны.

Падчас адкрыцця.

Творчасць юнага мастака нават зараз досыць самадастатковая і неардынарная. Відавочна, што ў Максіма Лагуна вялікія перспектывы. Прытым у рэчышчы размовы аб такога роду аўтарах варта ўлічваць некаторыя акалічнасці, аднак не надта на іх канцэнтравана. Неабходна ацэньваць выключна мастацтва з усімі яго супярэчнасцямі і адметнасцямі. Толькі гэта дапаможа арыентавацца і мастаку, і гледачу.

Выставачны праект Максіма Лагуна «Дзве грані» будзе працаваць да 30 красавіка.

Яўгенія ШЫЦЬКА, фота аўтара

На балетнай сцэне — класіка і сучаснасць

У Беларускім музычным тэатры адбылася своеасаблівая балетная прэм'ера пад назвай «Classic and modern». Гэта не спектакль, а, як пазначана ў афішы, канцэрт класічнай і сучаснай харэаграфіі ў двух аддзяленнях. Але па сутнасці канцэртам з'яўляецца толькі першае аддзяленне, у якім прадстаўлены найбольш вядомыя фрагменты з класічных балетаў, так бы мовіць, іх візіткі — асобныя нумары, дуэты, варыяцыі, характарныя танцы, што добра вядомы аматарам балетнага мастацтва. Другое аддзяленне складаецца з шэрагу новых мініячур у жанры сучаснай харэаграфіі, пастаноўку якіх ажыццявіў малады балетмайстар, лаўрэат міжнародных конкурсаў і Нацыянальнай тэатральнай прэміі Сяргей Мікель. Ён жа з'яўляецца і аўтарам ідэі гэтага балетнага вечара ў цэлым — такім, якім яго ўбачылі глядачы.

Як вядома, у Беларускім музычным тэатры дзве балетныя трупы: класічны балет і балет аперэты і мюзікла. У кожнай з іх свой галоўны балетмайстар і свой пастановачны штат. Што характэрна, і ў першым, і ў другім аддзяленнях заняты артысты менавіта класічнай трупы.

Над падрыхтоўкай нумароў да першага аддзялення працавалі галоўны балетмайстар трупы класічнага балета народная артыстка Беларусі Кацярына Фадзеева, асістэнт балетмайстра Таццяна Ермалаева, рэпетытары Вольга Сярко і Сяргей Глух, якія таксама выходзяць на сцэну. Гледачу былі прадстаўлены самыя яркія фрагменты з такіх балетных шэдэўраў, як «Прыгажуня, якая спіць» П. Чайкоўскага, «Карсар» Р. Дрыга,

«Эсмеральда» Ц. Пуні, «Дон Кіхот» Л. Мінкуса і іншых знакамітых твораў з класічнай харэаграфіяй М. Пеціпа, А. Ваганавай, М. Фокіна, К. Галейзоўскага... У агульных рысах гэтую дзею пастаноўшчыкі характарызуюць так: «Традыцыйны і кананічны акадэмічны балет з украпінамі характарных народных танцаў. Устойлівыя традыцыі і эталоны. Мноства дуэтных танцаў з ярка выяўленым рамантычным любоўным сюжэтам. Сплаў віртуознай тэхнікі выканання і падкрэслена выверанай прыгажосці ліній».

У пачатку канцэрта былі паказаны два нумары з балета «Прыгажуня, якая спіць»: знакаміты вальс з першага акта — са сцэны святкавання дня нараджэння прынца Аўроры і «Адажыя Аўроры з чатырма кавалерамі». І тут трэба адзначыць, што Кацярына Фадзеева ў свой час сама з'яўлялася выканаўцай партыі Аўроры на сцэне Вялікага тэатра Беларусі і добра ведае пастаноўку знутры. Пазней яна паставіла гэты балет ва ўласнай рэдакцыі на сцэне Беларускага музычнага тэатра. Таму першы нумар канцэрта — вальс — па сваім пастановачным рашэнні і харэаграфіі адрозніваецца ад класічнага, які мы бачым на сцэне Вялікага тэатра. У класічнай харэаграфіі гэты фрагмент балета выглядае як разгорнутая танцавальная кампазіцыя з вялікай колькасцю выканаўцаў. А яго канцэртны варыянт на сцэне Музычнага не мог быць такім маштабным перш за ўсё з-за колькасці складу трупы і яе магчымасцей. Зыходзячы з гэтага Кацярына Фадзеева падрыхтавала сваю пастановачную версію знакамітага вальса з уласнай харэаграфіяй. А ўжо другі нумар з балета «Прыгажуня, якая спіць» — «Адажыя Аўроры...» пастаўлены ёю ў харэаграфіі Пеціпа. У класічнай харэаграфіі — і ўсе астатнія балетныя нумары, прадстаўленыя ў першым аддзяленні.

Каб падкрэсліць адрозненне другога аддзялення ад першага, стваральнікі пайшлі на своеасаблівых крэатыўны ход, заснаваны на гульні слоў: у праграме, выдадзенай на рускай мове, замест «Действие второе» надрукавана «Другое действие», гэта значыць іншае, не такое, як першае. І характарызуецца яно наступным

чынам: «Новы, інавацыйны і кантрастны акт. Сучасная харэаграфія. Заклік да суперажывання, адсутнасць яўнай сюжэтнай лініі, акцэнт на вобразнасць і зварот да ўнутранага свету. Кожная харэаграфічная мініяцюра з'яўляецца выказваннем з зашыфраваным унутры пасланнем. Раўнацэннымі кампанентамі, на адным узроўні з харэаграфіяй і музыкай, з'яўляюцца выкарыстанне машынерыі сцэны, светлавой праекцыі, рэквізіту і дэкарацыі».

Балетмайстар, які працуе ў жанры сучаснай харэаграфіі, — адначасова харэограф і пастаноўшчык, і кожная яго мініяцюра ці больш буйная форма — заўсёды аўтарская работа. Напрыклад, у мінулым сезоне Сяргей Мікель ускалінуў аматараў сучаснай харэаграфіі сваім балетам «Пад Свядомасць» на музыку Арва Пярта і Эрыка Саці. Гэтую пастаноўку ён ахарактарызаваў як спектакль-падарожжа па снах, лабірынтах свядомасці і патаемных жаданнях, скрыжаваннях фобій і страху. Прасцей кажучы — як разважання аб чалавеку, і гэтыя словы вынесены ў падзаглавак яго балета.

Можна сказаць, што і новыя харэаграфічныя мініяцюры, якія прадстаўлены ў другім аддзяленні балетнага вечара, таксама разважання аб чалавеку і яго ўнутраным свеце. Гэта асобныя мініяцюры-выказванні, кожная з якіх мае свае ідэю, унутраны сэнс і вобразны рад, а часам і пэўную сюжэтную лінію. Пры гэтым выкарыстоўваецца сінтэз выразных сродкаў: харэаграфія, акцёрская ігра, сцэнічнае дзеянне, якія падмацоўваюцца прадуманай сцэнаграфіяй, светлавой праекцыяй і нават выкарыстаннем прадметаў бутафорыі і тэатральнага антуражу. Вялікую ролю адыгрываюць і касцюмы, прадумана распрацаваныя да кожнай з мініячур, якія дапамагаюць глядачам спасцігаць іх сэнс і змест. Таму праца мастака-пастаноўшчыка Ільі Падкапаева тут вельмі відавочная і значная.

Амаль усе мініяцюры, прадстаўленыя ў гэтай пастаноўцы, Сяргей Мікель ствараў на музыку сучасных замежных кампазітараў, якія працуюць у розных жанрах. Так, мініяцюра «Маршрут ілюзій» пастаўлена на музыку кітайскага кампазітара Чэнь Цы Гана. Аркестравы твор працягласцю 12 хвілін вызначаецца сваёй дуальнасцю — дысанансам і гармоніяй. У мініяцюры няма сюжэта, але ёсць шматслойны вобраз, які кожны глядач адчувае і ўспрымае па-свойму.

Мініяцюра «Апошні з нас» пастаўлена на музыку аргенцінскага кампазітара Г. Сантаалала. Гэта інструментальная музыка, якая натхніла балетмайстра на стварэнне дуэтнага нумара. Яго асноўная тэма праяўляецца ў пэўнай барацьбе і супрацьстаянні, у выніку якіх мужчына і жанчына робяць нечаканы для сябе выбар.

Мініяцюра «Папярковы чалавек» заснавана ўжо на электроннай музыцы ісландскага кампазітара В. Сігурдсона. Гэта таксама дуэтны нумар, які сваёй вобразнасцю

і характарам пабудовы нібы ілюструе глядачу, наколькі чалавек нестабільны і ўразлівы.

Цікавая харэаграфічная мініяцюра «Свой маналог я прысвячаю табе» нарадзілася ў творчай садружнасці балетмайстра з балерынай Вольгай Сярко і прысвечана

30-годдзю яе дзейнасці на сцэне Беларускага музычнага тэатра. Артыстка ўжо не ўдзельнічае ў рэпертуарных спектаклях, з'яўляецца памочнікам балетмайстра і рэпетытарам, але гэты сольны нумар выконвае на сцэне сама. Сяргей Мікель стварыў мініяцюру, якая вельмі прыцягнула меладычнасцю і напеўнасцю, на аснове інструментальнай музыкі з жаночым вакалам двух кампазітараў — Л. Джэрард (Аўстралія) і П. Кэсідзі (Ірландыя).

Мініяцюра «Балансір» створана на аснове праекта электроннай музыкі «Loscil» кампазітара С. Моргана з Канады. Гэта адзін з ансамблевых нумароў, дзе задзейнічаны тры пары танцоўшчыкаў. Па сваёй харэаграфіі і вобразнасці — вельмі зразумелая і даходлівая мініяцюра, якая ілюструе пошук чалавекам унутранага балансу і гармоніі і паказвае, як лёгка гэтага дасягнуць, знаходзячыся ў атачэнні іншых.

І апошняя мініяцюра пад назвай «Вальс кветак» пастаўлена на музыку французскага кампазітара эпохі барока Ж.-Ф. Рамо. Дакладней, балетмайстар выкарыстаў музыку ўверцюры да яго пастаральнай оперы-балета «Заіс». Атрымаўся разгорнуты ансамблевы нумар з даволі акрэсленым сюжэтам, самы касцюміраваны і самы лёгкі для ўспрымання, у якім задзейнічаны дзве групы персанажаў — садоўнікі і кветкі. Увесь канфлікт гэтай мініяцюры зводзіцца да іх узаемаадносін: садоўнікі берагуць і песцяць свае любімыя расліны, але пры гэтым фарміруюць іх на свой густ, а расліны імкнуцца жыць і развівацца не так, як хочучы садоўнікі, а ў адпаведнасці са сваёй прыродай. І фінал гэтых узаемаадносін, дзе сілы бакоў заведама няроўныя, аказваецца сумны. Асацыяцыі з рэальным жыццём тут вельмі празрыстыя: хіба не так многія бацькі імкнуцца выхоўваць сваіх дзяцей, ігнаруючы іх прыродныя задаткі.

Як ужо адзначалася, і ў першым, і ў другім аддзяленнях заняты артысты класічнай трупы. І ў гэтым заключалася складанасць перш за ўсё для іх саміх, бо неабходна было хутка пераключацца з аднаго стылю харэаграфіі на другі, што не так проста. Вядома, рухі ў класічным танцы імкнуцца да геаметрычнай яснасці, што магчыма пры захаванні пэўных пазіцый ног, рук, корпуса і галавы, а таксама пры строгім прытрымліванні прынцыпу вываратнасці ног, вертыкальнасці цела і г. д. Прасцей кажучы, класічнага танцоўшчыка трымае каркас мышцаў і бездакорная вось цела. У класічнай харэаграфіі спалучаюцца толькі пэўныя пазіцыі, фігуры і рухы, заснаваныя на строга рэгламентаваных тэхніках.

У адрозненне ад класічнай, сучасная харэаграфія не прытрымліваецца строгіх правіл і канонаў і не адмаўляецца ад прыроднай натуральнасці рухаў, ёй уласціва больш расслабленая і больш вольная форма танца. І калі класічны танцоўшчык пераходзіць на сучасную харэаграфію, яму неабходна ў пэўным сэнсе слабіць цела і пры гэтым задзейнічаць тыя групы мышцаў, якія ў класіцы трэба трымаць як каркас.

Сяргей Мікель адзначае, што раней некаторыя танцоўшчыкі маглі адмаўляцца ад рэпетыцый сучаснай харэаграфіі, спасылаючыся на тое, што заўтра ў іх класічны спектакль, бо проста баяліся за сваю форму. Але з пашырэннем вопыту работы адначасова ў розных стылях гэта прайшло. І сёння ўсе танцоўшчыкі свабодна працуюць на працягу аднаго вечара і ў класічнай, і ў сучаснай харэаграфіі. У такім умённым хутка пераключацца і праяўляецца іх майстэрства і прафесіяналізм.

Зоя МАТУСЕВІЧ
Фота Сяргея ЧЫГІРА

Адзіны генерал у свеце

На першы погляд падобнае немагчыма. Ва ўзброеных сілах многіх краін свету адно са званняў вышэйшага каманднага саставу мае такое найменне. Яно зыходнае ад лацінскага слова *generalis*, што перакладаецца як «галоўны». У нашай краіне такія генеральскія званні: генерал-маёр, генерал-лейтэнант, генерал-палкоўнік. У Расійскай Федэрацыі, напрыклад, ёсць і генералы арміі. Раней жа былі і такі генерал, якога больш нідзе не знойдзеш. Афіцыйна, праўда, лічыўся генерал-маёрам, служыў у расійскім войску. Аднак у гісторыю ўвайшоў не столькі дзякуючы сваім ваенным справам, колькі як гісторык, этнограф і краязнаўца. Адным словам — генерал краязнаўства. Хоць дакладней — генерал-краязнаўца. Гэта Міхаіл Без-Карніловіч.

Міхаіл Без-Карніловіч.

Нарадзіўся ён 10 кастрычніка 1796 года ў Магілёўскай губерні. Але некаторыя гісторыкі больш канкрэтныя. Упэўнены, што з'явіўся на свет у сям'і кантралёра мытні ў горадзе Магілёў-Падольску. Гэта адзін з сённяшніх раённых цэнтраў у Вінніцкай вобласці Украіны. Маленства прайшло ў маёнтку Карніловічы. Карніловічамі былі і ўсе яго родзічы. Узнікае пытанне: чаму ён ператварыўся ў Без-Карніловіча?

Нібыта ў гэтым вінаваты яго малодшы брат Аляксандр Восіпавіч, які ўваходзіў у Паўднёвае таварыства дэкабрыстаў. Імператар Мікалай I, калі ў спісе на павышэнне афіцэраў у званнях напаткаў знаёмае прозвішча, так абурыўся, што нават не стаў разбірацца, кім даводзіцца гэты Карніловіч бунтаўшчыку. Рашуча напісаў у рэзальцы «Без Корниловича». Пасля спрацавала няўважлівасць, а дакладней нядабайства кагосьці з тых, хто афармляў паперы. У выніку замест Міхаіла Карніловіча з'явіўся Міхаіл Безкарніловіч, які пазней ператварыўся ў Без-Карніловіча. Колькі захадаў ні прымаў, каб аднавіць справядлівасць, намаганні нічога не далі.

Змалку яму падабалася вайсковая служба. Аднак не проста чалавекам ваенным хацеў быць, а тапографам. Любімую спецыяльнасць атрымаў у 20 гадоў, скончыўшы кадэцкі корпус. Шмат дзе працаваў. Удзельнічаў і ў руска-турэцкай вайне 1828—1829 гадоў. У асноўным кіраваў тапаграфічнымі экспедыцыямі ў Мінскай, Наўгародскай, Віцебскай, Валынскай губернях і Беластоцкай акрузе. На Беларусі даследаваў рэгіён Падзвіння і Падняпроўя. Вынікам гэтай работы стаў ваенна-стратэгічны агляд Віцебскай губерні, які ў 1852 годзе выйшаў пад назвай «Вітебская губерния».

Ствараўся ён для службовага карыстання, таму звесткі, прыведзеныя ў ім, цікавыя хіба што спецыялістам. Чаго не скажаш пра галоўную кнігу Міхаіла Восіпавіча «Гістарычныя звесткі пра выдатныя мясціны на Беларусі з дадаткам іншых звестак, што да яе адносяцца», выдадзеную ў 1855 годзе. Што яна цікавая для кожнага, хто неабыхавы да нацыянальнай даўніны, сведчыць факсімільны выпуск яе праз 140 гадоў у смаленскім выдавецтве «Алфавит».

Прадмова невялічкая, літаральна ў некалькі радкоў:

«Выдаючы кнігу, я ставіў дваякую мэту: 1) пазнаёміць чытачоў з Беларуссю; 2) даць матэрыял таму, хто возьмецца зрабіць аб ёй больш падрабязнае апісанне.

Я прамаўчаў аб некаторых месцах і прадметах, паколькі не меў дастатковых звестак па іх апісанню ці яны нічым не адметныя для гісторыі».

Адразу відавочна, што пісаў чалавек ваенны, але ўлюбёны ў гісторыю.

Напоўнены жаданнем спазнаваць яе. З уласных назіранняў, з атрыманых матэрыялаў адкрываць і ўзнаўляць тое, пра што немагчыма прачытаць. Калі ж і былі некаторыя звесткі, то недастатковыя.

Экспедыцыя на адным месцы доўга не затрымлівалася. Для часовага размяшчэння начальніка шукалі прыстойнае жыллё. Ён хутка знаходзіў з гаспадарамі агульную мову. Любіў слухаць легенды і паданні, што бытавалі ў гэтай мясцовасці. Цікавіўся побытам насельніцтва. Нешта занатоўваў, штосьці проста запамінаў.

Пайшоўшы ў адстаўку, спярша ўпарадкаваў запісы. Потым занатаваў тое, што памятаў. Папрацаваў у архівах, пазнаёміўшыся з некаторымі першакрыніцамі. Асобныя звесткі пачарпнуў з ранейшых публікацый. Але спасылаўся толькі на меркаванні, у праўдзівасці якіх не сумняваўся. Паступова і сабралася матэрыялу на кнігу «Гістарычныя звесткі...»

У ёй апісаны ўсе больш-менш значныя населеныя пункты Беларусі. Пад імі разумеў толькі Віцебскую, Магілёўскую і заходнія паветы Смаленскай губерні. У падачы матэрыялу месцамі адчуваецца пратакольная дакладнасць, што няблага, калі неабходна канкрэтнасць ацэнак, выноў. Гэтая кніга пра Беларусь і беларусаў. Канешне, не з усімі ацэнкамі і меркаваннямі можна пагадзіцца. Шмат на што сёння погляд змяніўся. Нешта дапоўнена. Аднак у асобных выпадках яна адзіная крыніца звестак. Таму даследчыкі ахвотна звяртаюцца да яе.

Міхаіл Восіпавіч не памыляўся, лічачы продкамі беларусаў не адных крывічоў. Называў і радзімічаў, іншыя плямёны. Ацэнка ім полацкай даўніны блізкая сучаснаму разуменню. Надаваў вялікае значэнне дзяржаўнасці старажытнага горада на Палаце. Пісаў пра Полацк як пра цэнтр крывічоў. Адзначаў, што пазней ён стаў стольным горадам, з якім звязана дзейнасць цэлай дынастыі князёў. Лічыў, што і знамяніты Віцень паходзіць з гэтага роду.

Расказваў пра археалагічныя помнікі і помнікі старажытнага дойлідства на тэрыторыі, якую даследаваў. Пра першыя з іх, відаць, пісаў, карыстаючыся чужымі публікацыямі. Звесткі, што разам з памочнікамі займаўся раскопкамі, адсутнічаюць. Хоць мог адбіцца і вопыт, набыты пры правядзенні тапаграфічных работ. Спрацоўвала і звычайная назіральнасць чалавека дапытлівага, уважлівага. Таму ён без асаблівай цяжкасці вызначаў, наколькі той ці іншы археалагічны аб'ект мае значэнне.

У асобных выпадках паўстае першапраходца. Як тады, калі пры ўзняў заслону таямнічасці над гісторыяй горада Друцка, пачатковая назва

якога Друцэск. Адшукаўшы гарадзішча, вызначыў дакладнае месца знаходжання гэтага паселішча. Пісаў, што Друцк знаходзіўся «на правым беразе р. Друці, паміж мястэчкамі Талачыном і Цяцержын. Пасля смерці полацкага князя Усяслава Брачыславіча і паводле раздзелу, зробленага паміж сабой яго сынамі, Менск і Друцк дасталіся Глебу Васілевічу. Вялікі князь кіеўскі Уладзімір Манамах у 1116 годзе паслаў супраць яго свайго сына, смаленскага князя Яраслава Уладзіміравіча, які, авалодаўшы Друцкам, разарыў яго, а жыхароў, з дазволу бацькі, перасяліў у Смаленскую вобласць (так у тэксце, маецца на ўвазе не губерня. — А. М.), у новапабудаваны горад Зельны... Нягледзячы на такое перамяшчэнне, Друцк неўзабаве засяліўся і працягваў быць сталіцай удзельнага княства».

Знік старажытны горад пазней: «У 1534 годзе расіяне спалілі навакольныя вёскі і ваколіцы Друцка. Род Друцкіх падзяліўся на дзве галіны: Любецкіх і Сакольніцкіх». Гэтае кароткае паведамленне завяршыў так: «Дасюль відны сляды вала і напалову заплылага рову, які некалі акружаў Друцк: яны на востраве возера, праз якое цячэ рака Друць. У сучасны момант мястэчка беднае, малое, бруднае».

Першым, хай сабе і эскізна, Міхаіл Без-Карніловіч згадаў і старажытны Лукомль — сталіцу аднайменнага ўдзельнага княства. Пры гэтым працітаваў упамінанне з «Павучання» Уладзіміра Манамаха. Паводле гэтага дакумента, Лукомль упершыню называецца пад 1078 годам. Тады ён быў знішчаны кіеўскім князем.

Шмат яшчэ пра якія населеныя пункты расказаў. Усе і не пералічыш: Краснаполле, Чарэя, Чэрыкаў, Рагачоў, Талачын... Дзясяткі назваў. Пра тое ці іншае паселішча часам сведчыў некалькімі словамі. Для прыкладу — пра колішні Прапойск, цяперашні Слаўгарад: «Пры нізоўі р. Проні, якая з правага боку ўпадае ў р. Сож. У старажытнасці ў мястэчку быў замак, акружаны лесам. Паміж Прапойскам і в. Лясным (сучасная вёска Лясная. — А. М.) бачна мноства курганоў, што нагадваюць пра барацьбу са шведамі, гэта магілы забітых».

Нічога лішняга, толькі самае галоўнае ў кнізе. Месцамі ўражанне такое, што піша нейкі іншы аўтар. Эмацыянальна, узнёсла. Як, напрыклад, гаворачы пра горад Магілёў: «З самай глыбокай старажытнасці абодва берагі р. Дняпро, багатыя лясамі і шырокімі лугамі, упрыгожваліся жыллом пасяленцаў, заняткам якіх была звырыная і рыбная лоўля, а іх багаццем — разяздзенае буйной рагатай жывёлы. Летапісы не называюць года заснавання Магілёва і таго, чаму ён так названы. Застаецца верыць паданню».

Гэтая гісторыя цяпер добра вядомая. А ён быў ці не першы, хто пераказаў яе: «На месцы, дзе ўзведзены Магілёў, быў дрымучы лес, што стаў прытулкам разбойнікаў і іх атамана Магілы». Калі Магіла загінуў, на месцы пахавання яго ўзнікла вёска, якая і атрымала назву Магіла, а яшчэ пазней разраслася, стала горадам Магілёвам.

Паданні, легенды ў кнізе стаяць не асобна. Яны прыводзяцца пры згадках аб паходжанні пэўнага населенага пункта. Альбо калі называецца адметнасць нейкай мясцовасці. Як у апоўведзе пра Полацк: «За ракой Палатою, у полі знаходзіцца азёрца Валавое: аб ім ёсць паданне, быццам у старажытныя часы яно знаходзілася ў самым горадзе і да ўвядзення хрысціянскай веры пры гэтым возеры стаялі капішчы перуна і Бабы-Ягі».

Зноскай тлумачыцца: «Беларускі народ па сённяшні дзень успамінае пра Бабу-Ягу, гаворачы:

*Баба-Яга, касцяная нага
На ступе едзець, таўкачом паганяець
Мятлой сляды замятаець».*

Пішучы пра выдатныя мясціны Беларусі, не забываў і пра «іншыя звесткі, што да яе адносяцца». З асаблівай павагай ставіўся да простага людзю: «беларускі селянін, калі ён сыты, апрануты і не абцяжараны работай — вясёлы, добры, гаваркі, працалюбівы». Любіць і адпачыць: «У святочныя і выхадныя дні сяляне са сваімі жонкамі і дарослымі дачкамі, прыхарашыўшы ў лепшую апратку, накіроўваюцца ў прыходскую царкву на абедню: адтуль адны вяртаюцца дахаты, другія, зайшоўшы ў карчму, застаюцца там да ночы».

Карчму доўгі час падавалі толькі як месца п'янак, а Міхаіл Восіпавіч меркаваў інакш: «Карчма на Беларусі — сялянскае зборнішча ўсіх узростаў і саслоўяў: месца адпачынку пасля работы, зала абмеркаванняў, сварак і танцаў; у ёй вырашаюцца спрэчкі, заключаюцца дамовы, прымірэнні і розныя здзелкі. У ёй у святочныя дні юнакі з дзяўчатамі танцуюць пад скрыпку, а часцей пад свой народны інструмент дуду, падобную на валынку. Нярэдка надаралася, што знаёмства моладзі ў карчме заканчвалася вячканнем у царкве».

Міхаіл Восіпавіч не памыляўся, лічачы продкамі беларусаў не адных крывічоў. Называў і радзімічаў, іншыя плямёны. Ацэнка ім полацкай даўніны блізкая сучаснаму разуменню. Надаваў вялікае значэнне дзяржаўнасці старажытнага горада на Палаце. Пісаў пра Полацк як пра цэнтр крывічоў. Адзначаў, што пазней ён стаў стольным горадам, з якім звязана дзейнасць цэлай дынастыі князёў. Лічыў, што і знамяніты Віцень паходзіць з гэтага роду.

Ёсць у кнізе і раздзел «Назіранні беларускіх сялян». У ім прыводзяцца розныя на родныя прыкметы. Толькі некаторыя з іх: «Калі ў Юр'еў дзень (26 красавіка) мароз, то ярына не паб'ецца марозам, калі ж на Раство капае са страхі, то ярыну захопіць марозам. Калі на Юр'еў дзень адліга, жыта паспее да Пятра. Калі на Раство Іаана Прадцечы (24 чэрвеня) дзень ясны і гарачы, у гэтым годзе будучы пажары»;

«Калі на Раство добрая санная дарога, на наступны год добра ўродзіць грэчка»; «Барвовы колер неба пры ўзыходзе сонца абячае дождж; пры захадзе ж сонца — яснае надвор'е. Калі дзьмуць заходнія вятры, сяляне чакаюць дажджлівай пары»;

«Калі 8 красавіка замаразкі, то іх трэба чакаць і летам; калі адліга, тады для росту збажыны будучы спрыяльны ўмовы»...

Пасля напісання «Гістарычных звестак...» пражыў усяго сем гадоў. Памёр 19 студзеня 1862 года. Не такім і доўгім быў яго век. І няшмат напісаў. Але і гэтай кнігі дастаткова, каб яму назаўсёды застацца ў памяці. Яна, па сведчанні Мікалая Чарнышэўскага, «не бескарысная для тых, у каго пад рукой няма добрага збору кніг па рускай гісторыі». Канешне ж, па гісторыі беларускай. Яна — як тая ярына, пасеяная рупліўцам са спадзяваннем на шчодры ўраджай.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Васіль ЦІШКЕВІЧ:

«Кожны чалавек — у рознай ступені краязнаўца...»

ЗВасілём Цішкевічам, навуковым супрацоўнікам Слуцкага краязнаўчага музея, мы знаёмыя даўно. З вялікай цікавасцю сачу за яго газетнымі публікацыямі, прысвечанымі ваеннай гісторыі Слуцкага раёна. Улічваючы дасведчанасць даследчыка ў самых розных пытаннях, мы і вырашылі пагутарыць пра некаторыя аспекты краязнаўчай працы.

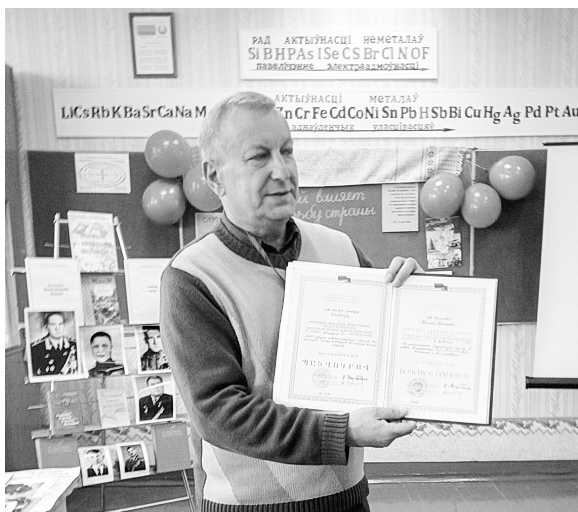
— Васіль, вы даўно працуеце на ніве краязнаўства. Што для вас галоўнае ў гэтым занятку: рыхтаваць на пэўным рэгіянальным матэрыяле публікацыі для друку альбо ствараць аснову музейнай экспазіцыі ці проста папаўняць зборы краязнаўчага музея на той ці іншай тэме? Ці, можа быць, цэментавач, абгрунтоўваць падставы для экскурсіі ў канкрэтны адрас? Ці проста рабіць адкрыцці, высвятляць гістарычную ісціну?

— Для мяне, лічу, асноўнае ў працы навуковага супрацоўніка — збор матэрыялаў, якія папаўняюць фондавыя калекцыі, што ў сваю чаргу дае нам магчымасць выбраць экспанаты для стварэння новых экспазіцый у нашым краязнаўчым музеі пасля капітальнага рамонту асноўнага будынка, і правядзення экскурсій, арганізацыі новых выставак, правядзення педагагічных заняткаў сярод школьнікаў, і падрыхтоўкі матэрыялаў для сродкаў масавай інфармацыі. Разам з традыцыйным зборам і захаваннем інфармацыі краязнаўцы яшчэ займаюцца пошукавай і даследчай работай. Вы ж і самі разумееце, наколькі аб'ёмная гэтая праца. Возьмем тую ж тэму генацыду беларускага народа ў гады Вялікай Айчыннай вайны... Яна не павінна знікнуць, бо ўсё больш настойліва праяўляюцца памкненні перапісаць гісторыю народнай трагедыі. І дзеля гэтага варта выкарыстоўваць усе магчымыя фарматы краязнаўчай працы.

— Чым вы асабіста кіраваліся, вылучаючы свае зацікаўленні да краязнаўчай працы? Што было для вас пачаткам?

— Мяркую, кожны чалавек — краязнаўца ў рознай ступені. Усе мы хочам даведацца аб сваім паходжанні, пра карэнні. Затым пачынаем цікавіцца гісторыяй свайго горада, вёскі, краю. Па прафесіі я гісторык, нарадзіўся ў Слуцкім раёне, тут жыў і працую. Мая родная вёска Апаліны, як і яшчэ каля 40 вёсак раёна, была спалена фашысцкімі карнікамі ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Таму пошук тых, хто быў сведкам жудасных падзей, і стаў мэтай жыцця, а не проста краязнаўчым заняткам. Шмат часу займае пошук розных звестак, сведкаў падзей па краінах былога Савецкага Саюза, запіс успамінаў тых, хто бачыў усё на ўласныя вочы. На жаль, такіх сёння амаль не засталася. А яшчэ мой бацька — франтавік, ветэран Вялікай Айчыннай вайны. Калі я быў малы, ён заўсёды браў мяне на сустрэчы са сваімі франтавымі сябрамі. Іх балючыя ўспаміны на ўсё жыццё пакінулі след у маім сэрцы.

— Што скажаце пра старэйшае пакаленне слупкіх краязнаўцаў? Ці былі, напрыклад, знаёмы з Рыгорам Родчанкам?

— Краязнаўцаў на Слуцчыне не так многа. Са старэйшага пакалення — нумар адзін, канешне, — Рыгор Віктаравіч Родчанка, з якім я сустракаўся на мерапрыемствах, але асабіста знаёмы не быў. А яшчэ — Анатоль Пятровіч Грыцкевіч, які, хоць і нарадзіўся ў Мінску, бацька яго родам з выбранецкай вёскі Варкавічы. Вядома яго, Грыцкевіча, кніга «Древний город на Случи».

— Дарэчы, як на ваш погляд, лагічна было б зараз перавыдаць асобнай кнігай усе краязнаўчыя даследаванні Рыгора Родчанкі?

— Перавыдаць неабходна: гэта вялікая праца, якая патрабуе шмат часу і вялікіх намаганняў. Яго кнігі «Слуцкая старасветчына», «Старэйшая школа Беларусі», мноства нарысаў — сапраўдная энцыклапедыя гісторыі слупкай зямлі.

— Як бы вы ахарактарызавалі стан краязнаўчай працы на Слуцчыне?

— Паўтаруся зноў, што краязнаўцаў у гэтым краі не вельмі шмат. Вялікую працу на ніве краязнаўства робіць Валянціна Сцяпанавна Відлога. Яе кніга «Слуцк. По старым адресам», якая выйшла ў 2019 годзе, уяўляе сабою сапраўдны даведнік па гісторыі вуліц нашага горада. Ігар Адамавіч Ціткоўскі — знаўца архітэктуры і мастацтва краю. Анатоль Уладзіміравіч Жук, які цікавіцца храналогіяй мінуўшчыны роднай Слуцчыны, займаецца пошукам літаратараў. Андрэй Мікалаевіч Папоў — даследчык гісторыі праваслаўя Слуцка-Салігорскай епархіі. Уладзімір Уладзіміравіч Бойка — калекцыянер і мецэнат, займаецца пошукам загінутых воінаў Чырвонай Арміі... Гэтыя людзі ўраджаюць сваёй апантанасцю. Веру, што іх прыклад дапаможа і іншым выбрацца на сцяжыну краязнаўчых пошукаў...

— Якая кніга, на ваш погляд, з'яўляецца найболей значным творчым партрэтам слупкай старонкі?

— Вельмі добра, што ў апошнія некалькі гадоў выйшлі значныя кнігі, па якіх можна вывучаць гісторыю нашага горада. Гэта даследаванні Ігара Ціткоўскага «Гісторыя горада ў помніках архітэктуры» 2015 года,

Міколы Волкава «Слуцк на старых планах» 2017 года і згаданая кніга Валянціны Відлогі «Слуцк. По старым адресам», выдадзеная ў 2019-м. Трэба адзначыць шыкоўнае афармленне гэтых выданняў.

— Ці дастаткова ўважлівыя мясцовыя сродкі масавай інфармацыі да краязнаўчай праблематыкі?

— Раённая газета «Слуцкі край» уважліва ставіцца да гэтай тэмы. На яе старонках рэгулярна з'яўляюцца матэрыялы, прысвечаныя гісторыі Слуцчыны, публікуюцца шмат звестак пра ваенныя падзеі ў гады Вялікай Айчыннай вайны, артыкулы пра славутыя літаратары нашага краю. Ніколі журналісты газеты не абыходзяць увагай ветэранаў, якіх засталася ўжо вельмі мала.

— На ваш суб'ектыўны погляд, ці можна гаварыць пра ўплывы краязнаўства на духоўнае, маральнае, патрыятычнае выхаванне ў грамадстве?

— Краязнаўства мае некалькі напрамкаў: духоўна-маральнае, ваенна-патрыятычнае, літаратурнае. Сёння як ніколі зразумела, што без выхавання патрыятычных пачуццяў падрастаючага пакалення і моладзі мы не зможам рухацца наперад, таму што наша будучыня павінна мець духоўна-маральны стрыжань — любоў да Радзімы. А гэтым якраз і займаецца краязнаўства.

— Сёлетні год абвешчаны годам гістарычнай памяці. Якую найперш грамадскую задачу вы бачыце перад сабой у кантэксце даследчыцкіх зацікаўленняў?

— Краязнавец — чалавек, які перадае традыцыі продкаў спадчыннікам. Менавіта ад цябе як грамадзяніна і патрыёта залежыць, каб гэтая сувязь часу і пакаленняў не перарвалася. Свет знікне, калі мы забудзем горкія, страшныя ўрокі гісторыі. Таму ў 2022 годзе працягнецца пошукавая работа ў гэтым напрамку, запіс успамінаў, правядзенне педагагічных заняткаў па гісторыка-краязнаўчай тэматыцы, міні-тураў па вуліцах Слуцка. Дарэчы, сёлета споўняецца 50 гадоў з часу стварэння помніка-скульптуры на месцы былой спаленай вёскі Пераходы, які быў адкрыты як даніна памяці ўсім спаленым вёскам на Слуцчыне. Якраз пра трагічныя падзеі ў гэтым месцы быў зняты фільм «Ідзі і глядзі» рэжысёра Элема Клімава. Летась аб'яўлены збор сродкаў і адкрыты разліковы рахунак на рэстаўрацыю помніка. Давайце не застанемся ўбаку ў захаванні гістарычнай памяці.

— І апошняе пытанне... Што пажадаеце тым юным шукальнікам звестак пра родны край, якія толькі робяць першыя крокі ў краязнаўстве...

— Ад маладога пакалення залежыць, як доўга будзе захоўвацца памяць пра нашых продкаў. Таму цікаўным, адкрытым аматарам краязнаўства жадаю любіць свой край, месца, дзе жывуць, цікавіцца гісторыяй малой радзімы. Як прыклад: зусім нядаўна майму сыну трапіла ў рукі выданне Валянціны Відлогі пра старыя вуліцы Слуцка. Ён нешта выпісваў, чытаў уголас, а затым сказаў, што гэтую кнігу абавязкова павінен прачытаць кожны слупчанін.

Гутарыў Кастусь ЛАДУЦЬКА

сусродзічы ў свеце

Яркі жывапісец і графік

Мастацкая біяграфія Беразіно і яго ваколіц — гэта найперш лёсы братоў Гараўскіх. А вось біяграфія Сямёна Абугава засталася недзе па-за ўвагай летапісцаў роднага краю.

Нарадзіўся Сямён Абугаў 30 снежня 1877 года ў яўрэйскай сям'і. Калі маладому чалавеку было 22 гады, закончыў Адэскую школу малявання. Затым паступіў у Вышэйшае мастацкае вучылішча пры Імператарскай акадэміі мастацтваў у Санкт-Пецярбургу. Увесь далейшы лёс нашага земляка звязаны з горадам на Няве.

Настаўнікамі Сямёна Абугава ў вучылішчы былі Дзмітрый Кардоўскі і Уладзімір Макоўскі, легендарныя асобы ў выяўленчым мастацтве Расіі. Макоўскага ў 1873 годзе ўтанаравалі званнем акадэміка Імператарскай Акадэміі мастацтваў. З 1893 года Уладзімір Ягоравіч — правадзейны член Імператарскай Акадэміі мастацтваў. Першыя ўрокі браў у легенды рускага майстра рамантычнага і рэалістычнага партрэтаў Васілія Трапініна.

Сямён Абугаў.

А што да Дзмітрыя Кардоўскага, то ён быў вядомы як рэфарматар сістэмы адукацыі Акадэміі мастацтваў і аўтар педагагічнай сістэмы, так званай знакамітай «Школы Кардоўскага». Сам жа вучыўся ў Акадэміі мастацтваў пад кіраўніцтвам Паўла Чысцякова і Ільі Рэпіна.

Пераемнасць, урокі, якія перадаваліся з пакалення ў пакаленне, выпеставалі ў асобе Сямёна Абугава адметнага, яркага жывапісца і графіка. У 1908-м за карціну «Мацярынства» ён атрымаў званне акадэміка жывапісу.

З 1908 года Сямён Абугаў удзельнічае ў мастацкіх выстаўках. Піша партрэты, пейзажы. У 1918-м бярэ ўдзел у святочным афармленні Васільеўскага вострава ў знак першай гадавіны Кастрычніцкай рэвалюцыі. З 1920 года займаецца ў асноўным педагагічнай працай. Спачатку — у мастацкіх школах і студыях Ленінграда, з 1932-га — у Ленінградскім інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры пры Усерасійскай акадэміі мастацтваў. У 1939 годзе С. Абугаў становіцца прафесарам.

Карціны, графічныя творы Сямёна Абугава знаходзяцца ў музеях і прыватных зборах у Расіі і за яе межамі. Некалі Аляксандр Палеев, мінскі даследчык беларускай культуры, шукальнік імёнаў

нашых сусродзічаў у суседніх краінах, склаў картатэку з 600 прозвішчаў мастакоў, якія нарадзіліся ў Беларусі... Цікава, ці ўваходзіць у яе Сямён Абугаў? Ці гэта яшчэ адна постаць з безліччч амаль забытых ці малавядомых нашых землякоў у гісторыі культуры?

Памёр Сямён Абугаў 3 мая 1950 года. Пахаваны на яўрэйскіх Праабражэнскіх могілках у Санкт-Пецярбургу. Раптам завітаеце па гэтым адрасе — пашукайце і яго, Сямёна Абугава, магілу...

Дарэчы, і ў кніжнага графіка з Беразіно было надзвычай шмат вучняў: Яўгенія Анціпава, Сяргея Бабкоў, Яўгенія Байкова, Ніна Весялова і шмат хто яшчэ. Былі сярод іх і ўраджэнцы Беларусі: Натан Воранаў з Магілёва (ён вярнуўся ў Беларусь, жыў і працаваў у Мінску; некаторы час быў старшынёю Саюза мастакоў БССР), Міхаіл Натарэвіч (нарадзіўся ў 1907 годзе ў Віцебску). У віцебскіх Бешанковічах закончыў сямігодку і вучань Абугава — Мікалай Муха.

Кастусь ЛЕШНІЦА

Простыя рэчы

Дарожкі нашых продкаў

Згадаем вельмі распаўсюджаную раней аздобу вясковых пакояў дый дзе-нідзе і гарадскога інтэр’ера. Гэта так званыя дарожкі. Як для сялянскіх хат, дык сустракаліся яны вельмі часта. Асаблівае захапленне імі прыпадае на 50—60-я гады мінулага стагоддзя — час, калі беларусы адыходзілі-ачуньвалі ад вайны, адбудоўвалі жытло і з дапамогай дарожак нібыта вярталі сабе і дзецім надзею на мір і спакой, утульнасць і прыгажосць у родным краі, у роднай хаце.

Шматколерным мулінэ расквечвалі адзенне, сурвэткі, ручнікі, фіранкі на вокны, накідкі-пакрывальцы на падушкі. Стваралі і адмысловыя мастацкія вышыўкі, устаўлялі іх у драўляныя рамкі як карціны.

Дарожка ўяўляла сабой вышыўку на паркалі або тонкім палатне. Адметная тым, што была невялікіх памераў, 30 на 70 сантыметраў ці блізка да гэтага, але вузкая і прадаўгаватая. Адсюль і назва — дарожка.

Вышывалі на ёй пераважна кветкавыя перапляценні-ўзоры. У сям’і Аксаны Вініцкай захоўваецца даўняя дарожка прабабулі Ганны Анашкі з нявіжскіх Міцькавіч. Простым ланцужком жанчына змагла вельмі густоўна вышыць-скампаваць і вясновы бэз, і летні мак, і восеньскія астры. Даўно ўжо няма прабабулі Ганны, а яе дарожка засталася

светлым напамінам пра тое, як душа наперакор пакутнаму лёсу кіравала на сцэжкі аздобы і красы.

Лілія Гаціла з Карцэвіч паказала сваю самую прыгожую дарожку, якую вышыла не хуткім ланцужком, а карпатлівым крыжыкам, ды не звычайным, а так званым балгарскім. Памеры яе 30 на 80 сантыметраў. Што цікава, гэтая дарожка зашытая цалкам і ўяўляе сабой маленькі дыванок. У сярэдзіне — ружы, па краях — арнамент. І выдатная палітра з вясёлкавымі пераходамі ад аднаго колеру да іншага.

Вышывалі на дарожках ружы і мак, бэз і васількі, рамонкі і астры. Аматары гледзі ахвотна расквечвалі свае дарожкі браткамі — кветкі вельмі пасуюць гэтай тэхніцы (ці, дакладней, наадварот — тэхніка кветкамі). Трапляюцца часам зусім нечаканыя кампазіцыі. Ганна Дзігмунтовіч з даваенных і аж да 60-х гадоў мінулага стагоддзя жыла ў вялікім хутарскім паселішчы Грыдзевы, што на поўдзень ад Нясвіжа. Мясціну з трох бакоў акаймоўвалі лясы, багатыя на шыпшыну, парэчкі, маліннік, разложысты арэшнік. Адна з яе дарожак, нібыта сцяжынка паўз лес, дзе сабраны саспелыя дарункі гэтага кустоў.

Адны майстрыхі, як Ганна Дзігмунтовіч, самі прыдумлялі ўзор, іншыя — пераймалі. Бытаваў тым часам цікавы спосаб капіравання: на ўпадабаную дарожку клалі чыстую тканіну для новай вышыўкі, прыціскалі яе шчыльней і... церлі зверху алюмініевай лыжкай

Калаж Святыяны Таронскай.

Выраб Ліліі Капыткі.

па вышытых выпукласцях. Мяккі метал вымалёўваў шэры ўзор-копію (як тут не прыгадаць, што ўсё геніяльнае проста).

Спытаеце, якое ж прызначэнне тых дарожак? А яно чыста эстэтычнае — глядзі, любуйся, атрымлівай асалоду. Таму прымацоўвалі іх зазвычай на вольнай сцяне ў чыстых пакоях. Ды не роўна, паралельна столі, а заўсёды крыху наўскос — гэта ўжо была ўстойлівая завяздэнка. Пазней, далей ад вайны, калі людзі крыху абжыліся і ў хатах з’явілася новая мэбля, а на сценах не самаробная, а крамная аздоба — рэпрадукцыі карцін Васняцова, Шышкіна, Саўрасава, — дарожкі можна было пабачыць на спінках канап ці мяккіх крэслаў.

Дзе-нідзе пашчасціць напаткаць гэтыя рытэты і цяпер, бо, што ні кажы, прыгожыя дарожкі нашых продкаў вартыя быць сямейнай рэліквіяй, сведчаннем

Фрагмент дарожкі Ліліі Капыткі.

эстэтычнай скіраванасці беларускай душы, далікатнасці нашага нацыянальнага характару.

Наталля ПЛАКСА

зваротная сувязь

На скрыжаваннях часу і сусвету

У нядзелю і чацвер на канале «Культура» Беларускага радыё ўвазе слухачоў — праект пісьменніка Навума Гальпяровіча «Развагі пра літаратуру». У рамках блока ранішніх праграм «У рытме дня» выходзяць праекты «Адным штрыхом» з вершамі і мініяцюрамі беларускіх аўтараў, а таксама «Ранішні серыял» са старонкамі твора Людмілы Рублеўскай «Золата забытых магіл».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе «Казкі жыцця» Якуба Коласа (да 140-годдзя з дня нараджэння народнага паэта Беларусі). У «Радыёбібліятэцы» — твор Пятра Васючэнкі «12 подзвігаў Геракла». У праекце «Літаратурныя гісторыі» ў вячэрнім эфіры выхадных слухачоў чакаюць апавяданні. Для аматараў паэзіі ў праграме «Прачулым радком» прагучаць вершы Леаніда Дайнекі.

Змест перадачы «Радыётэатр плюс» у суботу і нядзелю складуць радыёспектаклі «Атэль Танатас» паводле аднайменнага апавядання Андрэ Маруа і «Інстытут сумленнасці» па матывах аднайменнага апавядання Марка Твэна.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе ў выхадныя «Дзіцячы радыётэатр» з пастапоўкамі з фондаў. Штогучар у 21.00 — «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі і навінкамі беларускіх выдавецтваў, а таксама са зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ».

У нядзелю і сераду на «Культуры» ў радыёверсіі тэлеперадачы Навума Гальпяровіча «Суразмоўцы» гэтым разам — гутарка з кандыдатам гістарычных навук з Віцебска Дзянісам Юрчаком.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае:

- 19 красавіка** — у бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на творчую сустрэчу з Уладзімірам Мазго (10.00).
- 20 красавіка** — у Дзяржаўны літаратурна-мемарыяльны музей Я. Коласа (вул. Акадэмічная, 5) на творчы вечар прэзідэнта Тамары Кавалёнак (17.00).
- 21 красавіка** — на творчую сустрэчу з дзіцячай пісьменніцай Тамарай Бунтай у сярэдняй школе № 10 (зав. Бранявы, 15) (12.30).
- 21 красавіка** — у Зэльвенскі раённы дом культуры на свята паэзіі і музыкі «Сакавіны» з удзелам групы пісьменнікаў і кампазітараў (13.00).
- 21 красавіка** — у дзіцячы дом № 5 (вул. Адзінцова, 4) на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Верасок». Гасць — дзіцячы пісьменнік Іван Юркін (17.15).

- 16 красавіка** 70-гадовы юбілей адзначае Уладзімір Савіч, графік, заслужаны дзеяч мастацтваў БССР.
- 17 красавіка** — 105 гадоў з дня нараджэння Леаніда Бражніка (1917—1992), опернага спевака, народнага артыста БССР.
- 18 красавіка** — 135 гадоў з дня нараджэння Анатоля Дзеркача (сапр. Анатоль Зіміёнка; 1887—1937), паэта, сатырыка, гумарыста.
- 19 красавіка** — 110 гадоў з дня нараджэння Леаніда Прокшы (1912—1994) прэзідэнта. Пісаў на беларускай, рускай і польскай мовах.
- 20 красавіка** — 85 гадоў з дня нараджэння Альберта Някрасава (1937—1992), мастака манументальна-дэкаратыўнага мастацтва, жывапісца, акварэліста.
- 20 красавіка** — 75 гадоў з дня нараджэння Віктара Смаляка (1947—2012), мастака-плакатыста.
- 20 красавіка** 70-гадовы юбілей святкуе Уладзімір Грушэўскі, кампазітар.
- 20 красавіка** 85-годдзе адзначае Іван Лосікаў, член Саюза пісьменнікаў Беларусі.
- 21 красавіка** 70 гадоў спаўняецца Уладзіміру Слабодчыкаву, скульптару, народнаму мастаку Беларусі.

Каляндар падрыхтаваны БДАЛІМ

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб’яднанне «Саюз пісьменнікаў Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная калегія: Таццяна Арлова Алесь Бадак Дзяніс Барсукоў Віктар Гардзей	Уладзімір Гніламедаў Вольга Дадзіёмава Жана Запартыка Анатоль Казлоў Анатоль Крэйдзіч Віктар Кураш	Алесь Марціновіч Вячаслаў Нікіфараў Мікалай Чаргінец Іван Чарота Іван Штэйнер
--	---	---

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:
220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@vviavzda.by

Адрас для карэспандэнцыі:
220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.vviavzda.by

Тэлефоны:
галоўны рэдактар — 325-85-25
намеснікі галоўнага рэдактара — 319-79-85, 224-66-74
адказны сакратар — 377-99-73
аддзел крытыкі і бібліяграфіі — 317-20-98
аддзел прозы і паэзіі — 317-20-98

аддзел мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16
Выходзіць раз на тыдзень у пятніцу.

Падлісныя індэксы:
63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай рэгістрацыі сродку масавай інфармацыі № 7 ад 10.12.2012, выдадзенае Міністэрствам інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:
Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
14.04.2022 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад — 681

Друк на Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства «Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэкс 220013
Заказ — 986
Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным выглядзе (праграма Microsoft Word), не вяртаюцца і не рэцензуюцца. Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі аўтараў публікацый. Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

